

**UN DIA EN LA VIDA D'UN NEN.
UN DIA EN LA NOSTRA VIDA**

Materials didàctics destinats al
segon cicle d'ESO

Quadern del professor

febrer de 1999

núm. **9b**

QUADERN DEL PROFESSOR

Un dia en la vida d'un nen
Un dia en la nostra vida

Materials didàctics destinats al segon cicle d'ESO
elaborats per:

Francesc Deó (coordinació general)
Montse Abad (revisió del text definitiu)
Encarna Larrey
Francesc Notó

Elements que componen aquests materials:

QUADERN DEL PROFESSOR

QUADERN DE L'ALUMNE

CINTA DE VÍDEO:

Un dia en la vida d'un nen

(Videoreportatges realitzats per encàrrec de l'UNICEF)

Tots aquests materials estan disponibles a:

Fundació Serveis de Cultura Popular
Provença 324- 08037 Barcelona
Tel. 93 458 30 04 - Fax 93 458 87 10
E-mail: fserveis@fus.org

ÍNDEX

PRESENTACIÓ	5
OBJECTIUS FINALS	7
OBJECTIUS DE LA UNITAT DE SÍNTESI	8
UNITAT 1. UN VIATGE IMAGINARI: CONÈIXER UN PAÍS	11
Introducció	11
Seqüenciació	13
Activitats	13
1. Els mapes	13
2. Diferents projeccions: Mercator, Peters, Acnur, Escola del Sud	13
3. Els plà nols	14
4. Viatge imaginari als 5 països representats al vídeo	19
Annex 1.1	21
Informacions bàsiques:	23
Ghana	25
Guatemala	27
Bali	31
Brasil	33
Rwanda	35
UNITAT 2. GHANA	35
Introducció	36
Seqüenciació	36
Activitats	36
1. La comunicació audiovisual: el vídeo i l'àudio	36
1.1. El vídeo: percepció de la imatge	38
1.2. L'àudio: percepció del so	39
2. Audiovisual i expressió estètica	39
3. El tractament de la informació	39
3.1. El joc	40
3.2. L'educació per a la salut	41
Contingut de la veu en off (guió literari)	43
Annex 2.1	45
UNITAT 3. GUATEMALA	45
Introducció	46
Seqüenciació	47
Activitats	47
1. La narració audiovisual	47
1.1. L'agrupació de plans: la seqüència	47
2. Una seqüència: la festa	48
2.1. L'ordenació de les imatges	48
3. El tractament de la informació	48
3.1. La informació visual	48
3.2. La informació auditiva	49
4. L'etnocentrisme	50
5. El valor estètic i simbòlic del color	51
6. Recapitulació	52
Contingut de la veu en off (guió literari)	55

UNITAT 4. BALI	55
Introducció	56
Seqüenciació	56
Activitats	56
1. Formes expressives de la narració audiovisual	56
1.1. Enregistrar el moviment	56
1.2. Prendre part en la narració: moviments de càmera	57
2. El tractament de la informació	58
2.1. Entorn físic i subsistència: l'agricultura	58
2.2. Creences i religió	58
2.3. El turisme	59
Contingut de la veu en off (guió literari)	62
UNITAT 5. BRASIL	67
Introducció	67
Seqüenciació	68
Activitats	68
1. La sonorització (primera part)	68
2. El tractament de la informació	69
2.1. Un viatge per l'Amazònia	69
2.2. Desforestació	69
2.3. Tots necessitem aigua	70
2.4. La riquesa mal repartida	71
2.5. L'esport com a mitjà de promoció social	72
2.6. La salut i els drets humans	72
Contingut de la veu en off (guió literari)	74
Annex 5.1	77
Annex 5.2	79
UNITAT 6. RWANDA	81
Introducció	81
Seqüenciació	82
Activitats	82
1. La sonorització (segona part)	82
2. El tractament de la informació	83
2.1. Els mitjans de comunicació	83
2.2. La comunicació: tecnologies i persones	84
3. Comunicació i aprenentatge	84
4. L'autosuficiència	85
Contingut de la veu en off (guió literari)	87
Annex 6.1	91
UNITAT 7. UN DIA EN LA NOSTRA VIDA. SÍNTESI DELS APRENENTATGES DE LES UNITATS ANTERIORS	93
Introducció	93
Seqüenciació	95
Activitats	95
1. Síntesi dels aprenentatges d'educació audiovisual	95
2. Síntesi dels aprenentatges sobre el contingut temàtic	96
Annex 7.1	99
ONG ON ES POT OBTENIR MÉS INFORMACIÓ	101
BIBLIOGRAFIA	103
VIDEOGRAFIA	105

UN DIA EN LA VIDA D'UN NEN. UN DIA EN LA NOSTRA VIDA

PRESENTACIÓ

Un dia en la vida d'un nen. Un dia en la nostra vida és un seguit de materials didàctics que tenen com a fil conductor una sèrie de cinc reportatges videogràfics que expliquen com és la vida i l'entorn de cinc nens de diferents països del món i de cultures diverses. Ghana, Guatemala, Bali, Brasil i Rwanda donen títol, i contingut, a aquestes històries, que ens permeten apropar-nos a realitats ben diverses des de la perspectiva de la vida dels infants. L'entorn físic, l'habitatge, els recursos materials, l'estructura familiar, el concepte de treball i de festa a cada cultura, l'escola, el joc, la música o la religió, són aspectes comuns per bé que diversos, que ens permeten una comparació amb les nostres realitats properes i una reflexió sobre aspectes de la nostra cultura.

Les activitats que aquí trobareu són proposades i possibles itineraris per treballar l'educació audiovisual i la diversitat cultural a partir del contingut dels reportatges enregistrats sota el títol *Un dia en la vida d'un nen*. Estan pensades per al Segon Cicle d'ESO, és a dir, per a l'edat de 12 a 16 anys, i pretenen atendre un dels eixos transversals previstos pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat, l'Educació Audiovisual, tot cobrint objectius de les àrees d'aprenentatge d'Educació Visual i Plàstica i Ciències Socials. Això vol dir que les activitats que teniu a les mans han estat dissenyades des d'aquesta perspectiva, però no és l'única possible. Des de l'àrea de Llengua, Tecnologia, Educació Musical o Ciències Experimentals, es poden establir noves activitats basades en aquesta sèrie de reportatges, la qual cosa permet al professorat la preparació d'activitats interdisciplinars i fins i tot d'un crèdit de síntesi.

Estructurades en unitats didàctiques, permeten la ràpida confecció de crèdits variables personalitzats i adaptats a les necessitats d'alumnat de diversos perfils. Així, el professorat pot optar per seleccionar alguns capítols, seleccionar algunes activitats de cada capítol, decidir quines seran activitats a realitzar per tot l'alumnat i quines només per una part.

Això no vol pas dir que sigui un conjunt dispers; la seqüència de les unitats i de les activitats té una lògica i respon a uns criteris didàctics que es vertebraren entorn del projecte d'"educació en i amb la comunicació audiovisual". Aquest projecte educatiu busca educar alhora en les competències per a la recepció activa, creativa i crítica dels missatges emesos pels mitjans de comunicació audiovisual i en els valors i coneixements que permeten la formació d'una ciutadania cívica,

responsable i solidària. Així doncs, aquest és el criteri en funció del qual s'han triat els continguts i la metodologia per treballar amb els alumnes.

Conscients que el col·lectiu docent, majoritàriament, no ha rebut formació en llenguatge audiovisual, hem procurat que les explicacions siguin el més clares i senzilles possible, a fi d'animar el màxim nombre de professors i professores a utilitzar aquesta metodologia.

Pel que fa als continguts, que teniu detallats als capítols corresponents a cada unitat didàctica, hem desenvolupat al començament de les unitats centrades en cada videoreportatge (unitats 2 a 6) els conceptes i les activitats d'aprenentatge que fan referència a la comunicació audiovisual pel fet de considerar-los coneixements instrumentals per al tipus de treball que proposem. En aquest apartat, l'objectiu és que els alumnes aprenguin a identificar els elements i característiques d'aquest tipus de narració i que reflexionin sobre el seu significat, i també iniciar-los en l'elaboració de les seves pròpies narracions audiovisuals.

A continuació, s'exposen els continguts temàtics de cada capítol i l'anàlisi de la informació.

Aquestes unitats estan precedides d'una primera (unitat 1), que proposa l'inici d'un crèdit variable i n'explica el projecte global a partir de l'estratègia de plantejar un viatge imaginari pels països on viuen els protagonistes de cada reportatge, amb l'objectiu de conèixer diverses realitats culturals i socioeconòmiques, i de comparar-les amb la cultura i l'entorn físic i social dels propis alumnes.

Finalment, una unitat de síntesi (unitat 7), serveix per donar coherència als conceptes i procediments treballats per separat a les unitats precedents i mesurar els progressos fets pels estudiants.

Pel que fa a la metodologia, s'han tingut en compte no solament els conceptes i procediments, sinó també els valors que es volen transmetre. Donat que es vol fomentar l'esperit crític, la cooperació i la solidaritat, moltes activitats estan pensades per a ser realitzades en grup, bé per tal que els grups col·laborin en la recerca o anàlisi de diferents aspectes, bé per a la discussió raonada i el debat sobre les conclusions obtingudes. Així, el professor/a actua més com a guia i dinamitzador del treball dels alumnes que com a emissor de veritats inqüestionables. L'objectiu és que els alumnes reflexionin per ells mateixos i arribin a conclusions raonades, és a dir, que realitzin un aprenentatge significatiu.

D'altra banda, les activitats proposades, que teniu també especificades i comentades als propers capítols dedicats a cada unitat didàctica, representen un itinerari que, com ja hem fet notar abans, tampoc és l'únic possible i això permet

que cada educador les adapti a la realitat dels seus alumnes, ampliant-les o reduint-les, o fins i tot canviant l'ordre en què apareixen.

OBJECTIUS FINALS

1. Adquirir els fonaments de la lectura d'imatges en suport fix i en suport mòbil, tot conjugant els elements conceptuals i els valors estètics de la imatge artística i tècnica.
2. Identificar els principis bàsics de la narrativa iconogràfica (les unitats narratives): plans, escenes i seqüències.
3. Emprar adequadament el lèxic bàsic de les tècniques i elements de la narrativa audiovisual.
4. Aprendre a llegir críticament els missatges visuals i audiovisuals dels mitjans de comunicació, tot interpretant críticament la informació iconogràfica.
5. Adonar-se que les produccions audiovisuals constitueixen diverses representacions del món i que interpreten la realitat tot filtrant-la a través de les idees dels seus autors.
6. Assolir capacitat per confeccionar solucions representatives fixes o mòbils, visuals (icòniques i alfabètiques) o audiovisuals.
7. Aplicar els coneixements de la narrativa audiovisual a la descripció de la vida en el nostre entorn.
8. Emprar diversos mitjans de comunicació per obtenir informació sobre diferents temes, analitzar-la críticament i valorar la importància dels mitjans de comunicació com a transmissors i definidors de canvis en les relacions humanes i en la vida privada.
9. Manejar diferents tipus de representacions de l'espai terrestre, tot establint-ne comparacions. Identificar en el globus terraquí o mapamundi quina és la situació dels països que s'estudien en els diferents continents.
10. Explicar aquestes societats no europees, tot adoptant una actitud de respecte i interès per la manera d'actuar d'altres cosmovisions i cultures diferents de la nostra, i relativitzar els grans conceptes culturals de l'àrea de civilització occidental.

11. Respectar el pluralisme cultural, valorant-lo com una aportació al patrimoni col·lectiu de la humanitat.
12. Elaborar opinions i participar en debats sobre les diferents condicions de vida en el planeta, utilitzant amb rigor i esperit crític la informació audiovisual que se'ns presenta. Manifestar actituds de solidaritat, respecte cap als altres i acceptació de les opinions contràries.
13. Identificar la diversitat de manifestacions culturals corresponents a les diverses societats que es presenten en el crèdit, constatar-ne la diversitat ètnica, lingüística, nacional i religiosa, tot distingint-ne els fonaments, el simbolisme i els mites de la nostra cultura.
14. Aprendre a treballar en equip, com a forma òptima per a la recerca de solucions i mostra de la riquesa que ofereix la cooperació, la diversitat i la pluralitat.
15. Realitzar un treball de síntesi a partir de fonts d'informació diverses, tot comparant el nostre estil i la nostra forma de vida amb la dels països estudiats.

Per a la unitat de síntesi, es proposen uns objectius específics, que hauríeu de fer arribar als alumnes, a fi que coneguin què s'espera d'ells i comprovin que els seus treballs s'ajusten a aquestes finalitats. Això facilitarà també la tasca d'avaluació. Evidentment, si modifiqueu o seleccioneu les activitats d'aquesta unitat haureu de fer el mateix amb aquest llistat d'objectius.

OBJECTIUS DE LA UNITAT DE SÍNTESI

1. Saber utilitzar diferents tipus imatges, sobre diferents suports, per oferir una font d'informació.
2. Saber combinar interdisciplinàriament diversos llenguatges, còmic, auca, cartell, mural, fotografia, vídeo, sonorització i ambientació, per expressar i comunicar com és la nostra vida.
3. Treballar en equip, cercant les solucions que millor explicitin, segons les nostres possibilitats, les accions i els escenaris quotidians i els nostres rituals.
4. Saber argumentar les similituds i les diferències en les pràctiques culturals.
5. Saber opinar respecte als avantatges i inconvenients de la vida en les diverses societats que s'han estudiat, i també en la nostra.

6. Mostrar públicament el treball audiovisual (reculls fotogràfics, murals, cartells, auques, ambientats musicalment, i/o el vídeo amb la filmació dels aspectes més representatius en les nostres vides) i les conclusions assolides.

UNITAT 1. UN VIATGE IMAGINARI: CONÈIXER UN PAÍS

Continguts d'educació audiovisual: imatges bidimensionals i tridimensionals.

Continguts temàtics principals: Les representacions simbòliques de la realitat. Els mapes. Les projeccions cartogràfiques, els plànols. Descoberta dels cinc països representats al vídeo *Un dia en la vida d'un nen*. Preparació del viatge.

Temporització indicativa de la Unitat 1:5 hores.

Material necessari per al desenvolupament de les activitats:

- Mapes de les diverses projeccions (Mercator, Peters, Escola del Sud, mapa ACNUR (els mapes de Mercator i Peters estan comercialitzats, els de l'Escola del Sud i ACNUR els podeu obtenir en Organitzacions no Governamentals. Al final del crèdit trobareu un apartat amb adreces d'algunes organitzacions i centres de documentació especialitzats).
- Fotografia aèria i plànol de la localitat (us podeu adreçar a l'ajuntament, al CRP o al Servei de Cartografia de la Generalitat).
- Informació sobre els cinc països on transcorre l'acció dels reportatges del vídeo *Un dia en la vida d'un nen*: Ghana, Guatemala, Bali, Brasil i Rwanda (per facilitar aquesta tasca teniu un apartat amb informacions de cada país al final d'aquesta unitat, que podeu fotocopiar per a l'alumnat).

INTRODUCCIÓ

Aquesta primera unitat didàctica té la finalitat de presentar el coneixement cartogràfic com un recorregut, com un viatge imaginari. Amb aquesta idea es vol fer partícep l'alumnat de l'aventura de conèixer unes altres persones, territoris, realitats, cultures i maneres de viure. També persegueix desenvolupar la capacitat crítica per comprendre que totes les representacions que percebem no són la realitat, sinó que són fruit d'una determinada manera d'observar-la.

Es tracta de fer entendre que per fer referència a d'altres persones, països, paisatges, elements i objectes, les necessitats de comunicació humanes han fet desenvolupar diferents sistemes de representació, uns de molts senzills i uns altres de molt complexos i que han estat i són els patrons culturals per observar la realitat amb una perspectiva determinada.

Els continguts conceptuals fonamentals són els relatius a les representacions simbòliques de la realitat geogràfica. En aquesta unitat introduïem la cartografia com a mitjà que fa possible el viatge a un altre país, continent i cultura. Un viatge

que completarem en les properes unitats didàctiques amb l'audiovisió de cadascun dels capítols de la sèrie Un dia en la vida d'un nen.

En finalitzar aquest itinerari, s'han d'haver elaborat reflexions i comparacions respecte a la nostra manera de viure.

Per tal de localitzar geogràficament els cinc països que hem de conèixer es poden investigar els diversos recorreguts des del nostre país a cadascun dels països que hem de visitar, o traçar una ruta continuada a partir del darrer país visitat.

Un aspecte a tractar en la representació del món és la visió etnocèntrica de la cultura occidental, per la qual cosa és necessària la comparació de les diferents projeccions: Mercator, Peters, Escola del Sud i les noves representacions geoesfèriques realitzades per satèl·lit com és el MAPA ACNUR.

També hem de tenir present que des dels precedents històrics de la cartografia als darrers avenços tecnològics, sintetitzats en la geomàtica. L'evolució de la cartografia és un reflex de la capacitat de l'ésser humà per conèixer i actuar sobre el territori.

Aquest és un punt de reflexió important, ja que han estat els pobles -els estats- expansionistes els que han desenvolupat les tècniques per saber on eren altres llocs, quants habitants hi vivien i què hi tenien. Aquest aspecte va directament relacionat amb el grau de desenvolupament dels diferents països. Els països desenvolupats o en vies de desenvolupament i els països subdesenvolupats són una conseqüència de quins han estat els colonitzadors i quins els colonitzats, qui ha controlat l'explotació dels recursos de la terra i quin n'ha estat el revertiment en un conjunt de població determinada. En definitiva, aquest material didàctic ens ha de permetre tractar el repartiment desigual de la riquesa. Es pot completar el treball fent referència als grans viatges per terra i per mar fets per obrir noves rutes comercials, des de Marco Polo i els grans navegants com Cristòfol Colom al comerç d'esclaus.

En l'actualitat, després del període dels grans descobriments geogràfics, el futur d'aquesta disciplina científica es troba en el tractament informàtic especialitzat. Un bon exemple d'aquest nou tipus de cartografia són les imatges quotidianes del Meteosat que apareixen per televisió.

La conclusió de la primera part de la unitat, doncs, és la de fer entendre que un mapa, imprès o digital, és una font d'informació que ens indica on ens trobem i què hi ha al lloc on som.

SEQÜENCIACIÓ

1. Els mapes.
2. Diferents projeccions: Mercator, Peters, Acnur, Escola del Sud.
3. Els plànols.
4. Viatge imaginari als 5 països representats al vídeo.

ACTIVITATS

1. Els mapes

La unitat comença amb una explicació sobre la representació simbòlica del territori i els diferents tipus d'informació que podem trobar en un mapa.

2. Diferents projeccions: Mercator, Peters, Acnur, Escola del Sud

En aquest apartat s'inclouen explicacions sobre diverses projeccions cartogràfiques i les seves implicacions en la percepció de l'espai.

ACTIVITAT 1 La imatge topogràfica

Observació de mapes realitzats en diversos tipus de projeccions a fi de descobrir les diferències en la representació d'un mateix territori. Reflexió sobre la càrrega valorativa que comporten aquestes diferències.

ACTIVITAT 2 Els portolans

Amb aquesta activitat, es proposa un exercici de lectura comprensiva de l'article "Els portolans: ancestres de la cartografia. De les primeres cartes de navegació a les visions per satèl·lit, al Tinell"; Gallart, Ignasi. *El País*, 7 de setembre de 1995. (6/Quadern) (Vegeu Annex 1.1, pàg. 19). També es proposa la comparació entre la representació del territori en el mapa que acompanya el text i la dels mapes que s'han observat a l'activitat 1.

ACTIVITAT 3 (APROFUNDIMENT) La imatge fotogràfica

Observació del territori immediat a l'alumne mitjançant una fotografia aèria de la seva localitat i identificació d'indrets significatius per a la vida col·lectiva i per a la vida personal de l'alumne. L'activitat es clou amb una recerca i identificació de les xarxes de canalització i distribució d'aigua, així com dels possibles problemes en aquest subministrament. Aquesta activitat té com a objectiu preparar l'alumne per detectar les

diferències en serveis i equipaments i en problemes de subministrament d'aigua entre el seu entorn i les poblacions que surten als diferents reportatges que es visionaran durant el crèdit.

3. Els plànols

**ACTIVITAT 4
(APROFUNDIMENT)
Introducció als
plànols** En aquest punt es fa una breu introducció a una altra forma de representació del territori: el plànol. L'activitat proposa una comparació entre la imatge fotogràfica i el plànol.

**ACTIVITATS
COMPLEMENTÀRIES** En cartografia i topografia:

- Fer un plànol de la casa i de l'habitació de l'alumne.
- Fer un plànol del poble o la ciutat de l'alumne.
- Treball amb escales d'ampliació i reducció de plànols i mapes. Fer observar als alumnes que els plànols solen ser d'espais més reduïts que els que es representen als mapes.
- Utilització dels símbols de població.

Descripció dels elements del paisatge-naturala.

4. Viatge imaginari als 5 països representats al vídeo

**ACTIVITAT 5
La localització** Exercici de localització dels 5 països a mapes del món, posant-los en relació al nostre país, que serveix de punt de referència a l'hora de calcular els itineraris, les distàncies i els mitjans de transport.

**ACTIVITAT 6
El coneixement
del medi** Exercici de coneixement del medi, com a pas imprescindible per preparar un viatge. Recopilació d'informació sobre els cinc països que pretenem "visitar". La consulta de fonts diverses i la posterior classificació dels materials per confeccionar un arxiu ajudaran l'alumne en els exercicis de les unitats següents a trobar allò que necessita, amb la qual cosa copsarà millor la importància de sistematitzar i ordenar la informació de cara a futurs treballs. Pel que fa a la història recent d'aquests països, l'objectiu és que pugui adonar-se que els reportatges que visionarà eludeixen clarament les

informacions de caràcter sociopolític, com si els personatges que hi surten no tinguessin res a veure amb la situació actual dels seus països respectius.

Per a aquesta activitat es recomana distribuir els alumnes en grups, un per a cada país. Trobem convenient que les informacions que recullin quedin a disposició de tot el grup classe. D'aquesta manera fomentarem la cooperació i suavitzarem les tendències competitives.

Al final d'aquesta unitat trobareu algunes dades bàsiques pel que fa a l'economia, condicions de vida, diversitat ètnica i història d'aquests 5 països. Per al descobriment de Bali és especialment important que els alumnes, organitzats en grups, visitin agències de viatges a fi de recollir el mateix tipus d'informació que obtenen els turistes que viatgen a Bali. Fonamentalment es tracta de preparar el terreny per tractar el turisme, que és un dels centres d'interès de la unitat sobre Bali. A partir d'aquests materials podran identificar les àrees turístiques de Bali.

Seguint la lògica del viatge, a partir d'aquest coneixement del medi, es demana a l'alumnat que faci una selecció de possibles records i imatges de cada país. Això serveix per detectar la curiositat que desperta la diversitat cultural en els nois i noies. Quins aspectes els criden més l'atenció? L'elecció d'un record per representar el propi país permet copsar la percepció que tenen els nois i noies de la seva cultura i els aspectes que consideren més rellevants i representatius.

ACTIVITAT 7
Transport i comunicació

- Recerca sobre els mitjans de transport i els possibles itineraris a cada un dels cinc països.
- Confecció d'un mapa temàtic de transports i itineraris.
- Exercici de reflexió sobre la relació entre temps, distància i mitjà de transport.
- Exercici d'aplicació del concepte de fusos horaris i la seva relació amb les comunicacions telefòniques.

Aquesta activitat permet treballar sobre els mitjans de

transport i la seva incidència en la durada dels viatges i en el concepte de distància. Pel que fa a les comunicacions, convé que els alumnes entenguin la importància de conèixer les diferències horàries de cara als mitjans de comunicació immediata, com el telèfon. Permet, a més, una reflexió sobre el fenomen de rotació de la Terra a partir de les diferències horàries. Potser caldrà explicar el concepte de fusos horaris si es detecta que l'alumnat no el té clar.

ACTIVITAT 8
Prevençió
sanitària

- Recerca sobre les vacunes que calen a cada país
- Recerca sobre les recomanacions sanitàries pel que fa als hàbits d'alimentació quan es viatja a aquests països.
- Recerca sobre el tipus d'indumentària que s'hauria de dur per viatjar-hi.

Amb aquesta activitat es pretén que l'alumne posi en pràctica els principis fonamentals de la medicina preventiva, pel que fa als viatges, i al mateix temps descobreixi que medis naturals i socioeconòmics diversos demanen també actituds sanitàries diferents.

ACTIVITAT 9
Aspectes
representatius
 dels països

Identificació d'alguns aspectes representatius dels països visitats i del país de l'alumne (records, imatges, etc.)

ACTIVITAT 10
Un viatge
d'aventura

Fer una narració literària i/o amb imatges d'un viatge d'aventura. Aquest és un exercici de creativitat, que pretén estimular la imaginació i permet, a més, detectar alguns preconceptes de l'alumne respecte de les persones i llocs exòtics, és a dir diferents, que solen ser l'escenari triat per a les aventures.

ACTIVITATS
COMPLEMENTÀRIES

- Localització, situació i orientació del nostre país: longitud, latitud, hemisferi, orientació respecte a l'equador i els meridians.

Per realitzar en grup:

- Elaboració d'un recull de paraules que conformin un diccionari català-castellà geogràfic.
- Elaboració d'un glossari general per a la recerca i comprensió de mots iconogràfics: senyal, símbol, simbologia, simbolisme, bi-tri-dimensionalitat.

A partir de les dades estadístiques dels diferents països, es poden treballar aspectes com la desigualtat social, els indicadors estadístics dels països del Sud, la relació entre ètnia i desigualtat social, desigualtat social i estructura econòmica, la diversitat ètnica, l'existència de països de base demogràfica indígena, etc.

ANNEX 1.1

6/QUADERN

EL PAÍS, dijous 7 de setembre de 1995

Els portolans: ancestres de la cartografia

IGNASI GALLART
Barcelona està essent purt de referència de tots els mapes del món. Des de diumenge i fins demà passat el Saló del Tinell acull la 10a assemblea general de l'Associació Cartogràfica Internacional i la 17a Conferència Cartogràfica Internacional. El lema de la reunió internacional és *La cartografia travessa fronteres*. Mentre els experts tracten les últimes tendències en aquesta disciplina, es podrà fer un reconeixement pel que ha estat la història de la cartografia, des de les cartes nàutiques de la Corona d'Aragó fins a la visió de les ciutats del planeta des dels satèl·lits, a través de les exposicions que es faran aquest mes.

L'evolució de la cartografia és un reflex de la capacitat de l'ésser humà per conèixer i actuar sobre el territori. Avui, lluny dels grans descobriments geogràfics, el futur d'aquesta disciplina científica es troba en el tractament informàtic especialitzat. En pocs anys, els nous productes cartogràfics envairan la nostra vida quotidiana. Sense anar més lluny, les imatges del Meteosat que apareixen a les informacions meteorològiques de televisió són productes cartogràfics georeferenciats.

Els portolans són, sense cap dubte, juntament amb l'Atlas Català d'Abraham i Jafuda Cresques, l'aportació catalana més important a la cartografia. Per aquest motiu, durant el congrés internacional es podrà visitar fins al 15 d'octubre l'exposició de portolans més completa mai organitzada: 53 portolans dels que es conserven a l'Estat espanyol, cedits per col·leccions privades -Fundació Casa d'Alba i Casa Reial, entre d'altres- i públiques -Museu Marítim i Mi-

De les primeres cartes de navegació a les visions per satèl·lit, al Tinell

nisteri de Defensa oferiran una visió del que fou aquesta cartografia, entre els segles XV i XVII. El naixement de les cartes de navegació portolanes no és gens clar. És molt possible que fos resultat de l'aparició del compàs -brúixola nàutica, que va modificar la navegació. El primer document que els esmenta és un text de Ramon Llull, datat l'any 1295, que explica com els mariners fan servir el portolà i el compàs. Tot i això, el més antic que es conserva és de 1339. Se sap que els portolans eren utilitzats al mar pel document de Llull i per ordenança dictada pels reis de la corona d'Aragó, de 1354, on manaven als seus vaixells que havien de dur un parell de portolans a l'hora de navegar.

Els satèl·lits, concretament els GPS (Sistema de Posicionament Global), han aportat un salt qualitatiu i quantitatiu a la cartografia. Per exemple, la brigada del medi ambient dels Mossos d'Esquadra fa servir els GPS i els ortofotomapes (imatges fotogràfiques corregides) per determinar possibles tals i.llegals de boscos. Amb aquests instruments la policia pot sa-

Tanmateix, la qualitat artística i el fet que no s'hagin trobat inscripcions dels tripulants dels vaixells fa sospitar que alguns dels portolans es realitzaven per ser enviats a biblioteques o regalats a rics patrons. Hi ha documents que demostren el mercadeig de cartes de navegació.

El portolà més antic conservat és la Carta Pisana, datada a finals del XIII i atribuïda a venecians i genovesos. Els estudiosos els divideixen en cartes d'estil italià i cartes d'estil català. Tot i la importància de la Carta Pisana, l'escola mallorquina, entre els segles XIV i XV, va ser el principal centre d'elaboració de portolans. De fet, aquests mapes es feien gairebé exclusivament al sud d'Europa i al món àrab. Eren dibuixats sobre pells de be i representaven els trets

més característics de la costa, així com els principals ports, i abastaven tota la Mediterrània. Els detalls s'anaven perdent quan el portolà agafava territoris de fora de la Mediterrània, a causa de l'escàs coneixement de la zona. Els noms dels indrets més importants eren indicats en vermell; els bancs de sorra amb punts o creus de color negre. Aquestes convencions eren idèntiques per a les cartes itàliques i les catalanes. Fins aleshores, l'únic ajut que tenien els navegants eren els Periples romans i grecs que indicaven per escrit però sense representació cartogràfica algunes dades sobre la costa i els ports.

Avui dia ja queda lluny el treball pacient que portava mesos i anys, d'obtenir la informació necessària per a la confecció

d'un mapa. Les aventures que es van viure al segle XIX per mesurar el meridià que passa per la línia Dunquerque-Barcelona ja formen part de la mitologia del coneixement científic i geogràfic del món. Els avenços tecnològics de les últimes dècades han arribat a canviar la concepció d'aquesta disciplina. "La cartografia ha passat de ser un producte imprès -explica Jaume Miranda, director de l'Institut Cartogràfic de Catalunya- a convertir-se en una sèrie de productes digitals georeferenciats". Un bon exemple, i molt quotidià, és la imatge del satèl·lit Meteosat que serveix per veure l'evolució del temps. La imatge apareix sobreimpresa damunt d'un mapa gràcies al qual es poden fer les lectures necessàries. És, doncs, un producte georeferenciat. Actualment un mapa no serveix només per saber on ens trobem sinó, sobretot, per saber què hi ha al lloc on som: és una font d'informació.

Actualment la informació cartogràfica és la base per a tractaments específics: mapes d'usos del sòl, de risc d'incendi forestal, de trànsit viari, geològics... Les tècniques de producció han introduït avenços en fotografia i tele-detecció per obtenir imatges aèries, des d'un avió o un satèl·lit. Amb l'adveniment de la informàtica s'ha escurçat molt el temps necessari per fer o actualitzar un producte cartogràfic. "La geomàtica -diu Miranda- és fruit d'aquests avenços. Abans el producte cartogràfic s'entenia com el mapa de paper; avui és informació digital, amb un suport i format més o menys estàndard". Un d'aquests productes són els mapes digitals de Barcelona i Madrid que es poden comparar als quioscos i veure amb un ordinador personal.

Però la funció principal de la cartografia és aportar informació per a qualsevol actuació sobre el territori en una àrea geogràfica determinada. La xarxa sanitària, les comunicacions, les carreteres, els censos, la recaptació d'impostos, l'agricultura, els polígons industrials... no es poden dur a terme sense haver fet un estudi acurat que tingui en compte la realitat del territori. "Es un instrument necessari per a la política territorial -conclou Miranda-. De fet, és lògic que l'Institut Cartogràfic de Catalunya depengui de la Conselleria de Política Territorial i Obres Públiques".

Els cartògrafs aporten els elements del territori que es necessiten per cada estudi. Per això és important tenir tot el país cartografiat amb mapes a diferents escales. El Principat té una cartografia completa a escala 5.000, realitzada gràcies a dues tècniques: la fotografia aèria i el satèl·lit.

Però aquests avanços no substituiran el més important: l'elecció de les dades que mostra un terreny per poder oferir un producte determinat. "Si s'ha de fer un sender de gran recorregut nou, es podrà confiar en la tecnologia -afirma Miranda- per saber d'antuvi quins desnivells hi haurà, o què es trobarà pel camí, segons el traçat, però serà impossible conèixer el valor paisatgístic, cultural i esportiu de l'itinerari sense trepitjar el terreny".

El més antic,

la Carta

Pisana, data

de finals del

segle XIII

L'ull infal·lible

ber amb tota precisió distingeix d'altres d'eu-ropeus perquè l'operació pot saber automàticament on es troba la persona que truca per demanar ajut. El sistema funciona a través d'uns senyals que emet l'aparell en març del 911. L'operador té un mapa on l'ordinador, seguint els senyals, situa l'adreça postal des d'on es truca. Així, si a causa

de la tensió o per desconeixement de la zona la persona no és capaç de situar-se, els serveis d'emergència la localitzen ràpidament. Per fer realitat aquest sistema no n'hi ha hagut prou amb les noves tecnologies. Una bona base cartogràfica, capaç d'assenyalar exactament tots els indrets del mapa amb la topologia corresponent, ha estat vital.

de la tensió o per desconeixement de la zona la persona no és capaç de situar-se, els serveis d'emergència la localitzen ràpidament. Per fer realitat aquest sistema no n'hi ha hagut prou amb les noves tecnologies. Una bona base cartogràfica, capaç d'assenyalar exactament tots els indrets del mapa amb la topologia corresponent, ha estat vital.

Un dia en la vida d'un nen. Unitat 1, Un viatge imaginari: conèixer un país.

Quadern del professor

INFORMACIONS BÀSIQUES

GHANA, GUATEMALA, BALI, BRASIL I RWANDA

GHANA

ALGUNES DADES D'INTERÈS

Extensió 238.537 km ²	Població 16.940.000 h.
Esperança de vida 56 anys	Densitat 71 h/km ²
Mortalitat infantil 81‰	Població rural 66 %
Metges per 1.000 h. 0,04	Analfabetisme 36,9 %
Consum de calories /h. 76 % del necessari	Escolarització (12-17) 53%

Llengües: anglès (oficial), ewe, gaadanhé, akan, dagbandi, mamprusi i altres.

Població (ètnies): 44% d'akans (barreja d'ashantis i fantis), ewes (13%), mole-dagbanis (16%), ga-adangbe (8%), guans (4%), gurnes (3%)

Altres dades:

- L'agricultura és l'activitat econòmica més important de Ghana.
- L'agricultura destinada a la producció d'aliments per a la població es basa en tècniques tradicionals. Els conreus principals són els tubercles, el mill, la melca i l'arròs. Una altra activitat tradicional de gran importància per a l'alimentació és la pesca, al llac Volta o al mar. En canvi amb prou feines es practica la ramaderia. Per això el consum de carn, molt escàs, es basa en la captura d'animals salvatges o en la importació.
- Ghana exporta principalment cacau, or, bauxita i fusta.
- El cacau va ser introduït a començaments del segle XIX. Durant molts anys s'ha cultivat en extenses plantacions en règim de monocultiu que van convertir la zona en el principal proveïdor mundial de cacau. La sequera dels darrers anys i l'enfonsament dels preus del cacau als mercats internacionals han perjudicat greument l'economia de Ghana. El monocultiu de cacau ha provocat l'empobriment i en molts llocs l'exhauriment dels sòls.
- El país té importants reserves d'or i bauxita que s'exploten fonamentalment amb capital estranger.
- A la dècada dels 80 la selva tropical es va reduir del 34% al 7% de la superfície del país.

- El 42% del sòl oficialment considerat com a bosc està en realitat ocupat per plantacions fusteres orientades a l'exportació de fustes tropicals. La major part d'aquestes fustes s'exporten al Japó.
- Tota la població rural i la major part de la urbana utilitza plantes per a les seves medicines tradicionals.
- Prop d'un 40% de la població practica cultes tradicionals, hi ha 1/3 de cristians i una proporció una mica menor de musulmans.

GHANA: UNA MICA D'HISTÒRIA

Quan els anglesos van arribar a la zona hi van trobar dos tipus de població: els fanti a la costa i els ashanti a l'interior. Aquests darrers havien format en el s. XVIII un poderós estat centralitzat que dominava el tràfic d'esclaus vers la costa i el de productes europeus vers l'interior.

Després de diverses guerres amb el regne ashanti, els anglesos van establir a la costa la colònia de Costa d'Or (1874). Progressivament hi van anar incorporant els territoris interiors fins que el regne ashanti va desaparèixer definitivament el 1902.

Malgrat la diversitat ètnica, molt aviat va sorgir un moviment nacionalista que reclamava més participació política dels pobladors a l'administració colonial.

Finalment, el 1957, Ghana va ser la primera colònia africana que va accedir a la independència.

En l'última dècada ha aplicat els plans econòmics imposats pel Fons Monetari Internacional a canvi de l'ajuda econòmica internacional. La política econòmica que s'ha dut a terme ha reduït el deute extern i ha millorat el Producte Interior Brut, però ha deixat sense feina molta gent i s'ha vist augmentar la fam i la mortalitat infantil.

GUATEMALA

ALGUNES DADES D'INTERÈS

Extensió: 108.890 km

Esperança de vida: 64,8 anys

Mortalitat infantil: 48 ‰

Metges per 1.000 h.: 0,44

Consum de calories/h.: 2.307

Població: 10.320.000 h.

Densitat: 94,8 h./km²

Població rural: 61%

Analfabetisme: 43,6%

Escolarització (12-17): 45,8%

Llengües: espanyol (oficial), 23 llengües del grup maia (població indígena), garífuna (població negra).

Població (ètnies): maies (55%). El 45% restant es distribueix en una majoria de "ladinos" (mestissatge entre maies i espanyols) i una minoria de criolls blancs. A més, hi ha població negra barrejada amb maies i ladinos.

Altres dades:

- El 20% de la població més rica obté el 55% dels ingressos del país.
- El 20 % de la població més pobra obté el 5,5% dels ingressos.
- El 80% de la terra conreable està en mans del 2% de la població.
- La majoria de la població és oficialment catòlica, però es practiquen molts rituals tradicionals d'origen precolombí. Els darrers anys s'ha produït un increment de seguidors de grups evangelistes.

GUATEMALA: UNA MICA D'HISTÒRIA

Guatemala es troba situada en la zona de l'antiga cultura maia.

Oficialment, va ser conquerida pels espanyols el 1523, però la resistència indígena va continuar en aquest territori fins a mitjans del s. XVIII.

Després de declarar-se independent el 1821, va estar durant un temps incorporada a l'imperi mexicà.

De 1823 a 1838 va formar part de les Províncies Unides d'Amèrica Central, i des d'aleshores va ser definitivament independent des del punt de vista polític. La vida

econòmica es va basar en el conreu i exportació del cafè, que estava en mans d'una oligarquia de terratinents. Els indígenes van perdre moltes terres comunals, que es van incorporar a la producció de cafè.

A finals del s. XIX es va iniciar la penetració de capital nord-americà, que va adquirir les infraestructures del transport (ferrocarrils, ports...) les empreses de producció d'energia elèctrica i gran quantitat de terres, dedicades a la producció bananera en règim de plantació.

Un govern de signe progressista presidit per Jacobo Arbenz (1950-54) va acabar amb una intervenció militar d'exiliats a Hondures, que va envair al país amb suport dels Estats Units i van reinstal·lar els grups dretans en el poder.

Després que tots els intents de signe liberal moderat fracassessin davant la imposició militar de governs extremadament conservadors, es va iniciar el 1963 una rebel·lió armada per part de grups guerrillers.

BALI

ALGUNES DADES D'INTERÈS SOBRE INDONÈSIA

Extensió: 1.913.000 km ²	Població: 198.100.000 h.
Esperança de vida: 62,7 anys	Densitat: 103,6 h./km ²
Mortalitat infantil: 75 ‰	Població rural: 71%
Metges per 1.000 h.: 0,14	Analfabetisme: 15,6 %
Consum de calories /h.: 116% del necessari	Escolarització (12-17): 60,1 %

Llengües: bahasa indonesi (oficial), 200 llengües i dialectes regionals.

Població (ètnies): diverses ètnies malaies, amb predomini de javanesos, minories xineses i índies.

ALGUNES INFORMACIONS SOBRE BALI

Bali és una petita i fèrtil illa del centre de l'arxipèlag indonesi. Té una **extensió** de 5.620 km² i una **població** de 2,7 milions d'habitants (1990).

Està situada a 8° de latitud sud.

És molt muntanyosa. Una serralada central recorre l'illa. La muntanya més important és el Gunung Agung, amb més de 3.000 m. Té volcans actius que influeixen en la gran fertilitat del sòl.

Les terres de conreu estan situades tant al sud com al nord de la serralada central. La major part de l'arròs es cultiva a la regió meridional de la serralada. Al sud de l'illa, les pluges són menys intenses, i per aquesta raó a la península de Bukit no s'hi pot irrigar l'arròs. L'illa té també regions àrides i poc poblades.

Bali té un clima tropical càlid de caràcter monsonic, amb una temperatura mitjana al voltant dels 30°. L'estació humida correspon als mesos d'octubre a març. D'abril a setembre és l'estació seca, però la proximitat a l'Equador fa que també s'hi enregistren pluges amb una certa freqüència, encara que més febles que a l'estació humida. Aquestes característiques estan modificades en algunes zones per la proximitat del mar o per l'altura.

La vegetació és exuberant, amb àrees recobertes de selva que actualment està en retrocés. A l'illa es troben en gran abundància milers de tipus de flors, entre les quals destaquen innumbrables varietats d'orquídiades, magnòlies, hibiscus,

buguenvíl· lees, nenúfars, roses i una gran quantitat d'espècies desconegudes en les nostres latituds.

La majoria de la població viu de l'agricultura. El conreu més important és l'arròs. També s'hi cultiva cafè i copra -carn del coco assecada.

El conreu de l'arròs en terrasses determina en bona part el paisatge i la vida comunitària balinesa, ja que és necessària una estricta planificació de la utilització de l'aigua per a regar i la col·laboració de tota la comunitat per a la recol·lecció. Els camps d'arròs constitueixen tot un sistema ecològic i els balinesos n'aprofiten, a més de l'arròs, les granotes i les anguiles que es crien en els camps inundats. Des de 1969 s'utilitzen varietats d'arròs d'alt rendiment en lloc de les llavors tradicionals, la qual cosa n'ha alterat el sistema ecològic, ja que les noves varietats exigeixen un ús més alt de pesticides. També s'han modificat les pràctiques agrícoles ancestrals.

El conreu de l'arròs produeix collites molt abundants amb jornades de treball no gaire llargues, per la qual cosa els balinesos estan en disposició de dedicar molt de temps a la vida comunitària i a l'organització de festes i rituals religiosos.

En l'explotació forestal destaquen les diverses varietats de bambú i de palma, de la qual s'obtenen cocos, sucre, combustible i fibra. Un altre recurs econòmic important és la ramaderia.

El desenvolupament de la indústria turística ha afavorit una forta immigració des d'altres punts d'Indonèsia i ha estimulat el creixement de la indústria tèxtil (de teixits estampats i pintats) i de l'artesanía de talles de fusta per a la venda als turistes i per a l'exportació. Tradicionalment, aquestes activitats tenien un sentit religiós i es feien per adornar els temples i confeccionar les ofrenes rituals.

Fins que va arribar la invasió turística, les activitats artístiques, com pintar o esculpir, eren simplement activitats de la vida quotidiana.

La religió majoritària de la població balinesa és l'hinduisme, modificada per un substrat de religió tradicional de culte a la natura que es manté fortament arrelada a la cosmovisió popular. L'hinduisme ha determinat una estructura social organitzada a partir del sistema de castes. El 90 % de la població pertany a la casta inferior dels "sudra".

BALI: UNA MICA D'HISTÒRIA

Les notícies més antigues de què disposem es remunten al segle IX, època en què ja s'hi cultivava l'arròs mitjançant un complex sistema d'irrigació i la població havia adoptat l'hinduisme a través dels contactes amb mercaders hindús.

Les relacions amb la veïna illa de Java van ser, durant segles, força conflictives.

Els holandesos van viatjar a Bali des del segle XVI i van establir factories comercials. Al segle XIX hi van instal·lar forces militars, però no van poder controlar tota l'illa fins a començament del segle XX. Així, el 1908, Bali va passar a formar part de les Índies Orientals Holandeses.

La lluita per la independència que es va produir després de la Segona Guerra Mundial va determinar que Bali passés a formar part de la nova República d'Indonèsia el 1950.

Després de l'intent de cop d'estat comunista del 1965, els dirigents tradicionalistes balinesos van participar activament en la repressió dels comunistes, que havien intentat suprimir el sistema de castes. Es calcula que es van produir entre 25.000 i 50.000 assassinats (en una població total d'uns 2,5 milions d'habitants).

Des de 1968, Indonèsia està governada per un règim presidencialista autoritari militar (dictadura) encapçalat pel general Suharto, amb les llibertats polítiques fortament limitades. El govern de Suharto ha impulsat a Bali una estratègia de desenvolupament turístic i de modernització de les infraestructures de l'illa.

BRASIL

ALGUNES DADES D'INTERÈS

Extensió: 8.511.965 km ²	Població: 159.000.000 h.
Esperança de vida: 66,2 anys	Densitat: 18,7 h./km ²
Mortalitat infantil: 63 ‰	Població rural: 25 %
Metges per 1.000 h.: 1,49	Analfabetisme: 17,9 %
Consum de calories/h.: 111% del necessari	Escolarització (12-17): 74,3 %

Llengües: portuguès (oficial i majoritari), multitud de llengües minoritàries.

Població (ètnies): població d'origen indígena, africà i portuguès, amb una gran varietat de graus de mestissatge. En algunes zones hi ha grups d'origen àrab i japonès.

Altres dades:

- La religió de la majoria és oficialment la catòlica. Hi ha gran quantitat de rituals i creences d'origen africà i, depenent de les zones, indígena.
- Els indicadors globals no reflecteixen les diferències entre el sud industrialitzat i la resta del país ni les enormes distàncies entre la població benestant del centre de les grans ciutats i els habitants dels suburbis marginals. Aquests suburbis creixen constantment a causa de les enormes dificultats per a sobreviure en el medi rural.

BRASIL: UNA MICA D'HISTÒRIA

Quan els portuguesos van arribar al territori avui anomenat Brasil hi vivien entre 2 i 5 milions d'indígenes, la majoria pertanyents als grups lingüístics tupi-guaraní, caribe i arawak.

Donada la poca resistència indígena a les malalties que transmetien els europeus i la constant oposició a l'esclavatge, els portuguesos van decidir importar mà d'obra africana.

Els esclaus negres que van ser portats al Brasil van ser més de 3 milions només al s. XVI. Molts, però, s'escapaven i s'ajuntaven a l'interior de la selva amb indis i mestissos, en territoris que eren de difícil control per als colonitzadors.

L'economia colonial es basà primer en les plantacions de canya de sucre i més endavant en l'explotació de mines d'or.

El 1821 Brasil es va fer independent. Va ser l'imperi brasiler (1822- 1889), que mitjançant diverses guerres va anar ampliant les seves fronteres amb l'annexió de territoris.

L'economia de l'imperi es va basar en l'explotació de les plantacions de cafè i altres productes tropicals en règim de latifundi i en la utilització de mà d'obra esclava.

L'esclavatge es va abolir el 1888.

La república que s'inicià aleshores no va millorar gaire, però, les condicions polítiques i de treball de la població negra (a la majoria no se'ls permetia votar perquè eren analfabets).

Des de finals de la dècada de 1930 s'ha produït un procés d'industrialització del país. En el govern s'han anat alternant tendències reformistes amb altres d'autoritàries, encapçalades generalment per militars, que han deixat el país durant llargs períodes sense garanties constitucionals ni eleccions directes per al càrrec de president de la república (règim militar de 1965 a 1985). Des de 1989 s'han celebrat amb normalitat les eleccions, però són constants els escàndols per corrupció política i econòmica.

El Brasil d'avui és un país de grans contrastos entre el luxe dels barris rics i la misèria de les "favelas" dels suburbis a la zona més industrialitzada del país: el triangle format per les ciutats de Rio de Janeiro, Sao Paulo i Belo Horizonte.

També són enormes els contrastos entre aquesta zona altament industrialitzada i altres àrees, com el Nord-est, on domina l'oligarquia de terratinents i la societat es basa en la desigualtat econòmica i social.

Una regió especialment conflictiva en l'actualitat és l'Amazònia, on hi ha violents conflictes per les terres. Els indis pateixen constants atacs malgrat les garanties jurídiques que els atorga la constitució i la selva es va reduint a causa de l'explotació forestal i minera i de l'ús de terres per a pràctiques agrícoles que empobreixen el seu sòl.

RWANDA

ALGUNES DADES D'INTERÈS

Extensió: 26.340 km²

Població: 8.060.000 h.
(abans de 1994)

Esperança de vida: 46,2 anys

Densitat: 306 h./km²
(abans de 1994)

Mortalitat infantil: 110 ‰

Població rural: 94 %

Metges per 1.000 h.: 0,02

Analfabetisme: 47,9 %

Consum de calories/h.: 81% del necessari

Escolarització (12-17): 36,4 %
(abans de 1994)

Llengües: kinyarwanda, francès, swahili, watusi.

Població (ètnies): hutus (d'origen bantú, 90%), tutsis (d'origen watusi, 9%), pigmeus (1%), minoria de blancs, generalment d'origen belga.

Altres dades:

- L'activitat econòmica fonamental dels tutsis és el pasturatge. Malgrat ser una minoria, van ser la casta dominant fins l'any 1959. Els hutus, que són fonamentalment agricultors, estaven al seu servei com a casta inferior; els proporcionaven aliments i guerrers .
- Actualment, una bona part de les millors terres estan dedicades als conreus d'exportació. Les principals exportacions són el cafè (64%), el te (7%) i l'estany (5%).
- La desforestació, que afecta una part important del territori, ha afavorit l'erosió del sòl i ha provocat un descens de la producció agrícola.
- El 69 % de la població practica els cultes tradicionals africans. Hi ha un 20% de catòlics, un 10% de protestants i un 1% de musulmans.

RWANDA: UNA MICA D'HISTÒRIA

Els habitants originals de Rwanda van ser els twa pigmeus, però en el segle X el territori va ser ocupat pels rundi o hutu. Posteriorment, en el XV, ho fou de nou pels tutsi , els quals esclavitzaren els rundi.

De primer van formar un gran regne, que més tard es va fragmentar.

Els tutsi van imposar un sistema feudal molt jerarquitzat, el cap del qual era una monarquia amb caràcter hereditari que reunia exèrcits i imposava tributs.

El 1885, Rwanda va passar a jurisdicció alemanya, però el 1916 tropes belgues van ocupar el país i el 1923 va esdevenir colònia belga.

Els rundi van mantenir un sentiment antitutsi que acaba amb una primera guerra civil (1959-60) la qual va provocar que uns 150.000 tutsi s'haguessin de refugiar als països veïns.

El 1961, Rwanda va accedir a la independència i el partit dels rundi (Parti du Mouvement pour l'Emancipation Hutu), que defensava una república, guanyà un referèndum en contra dels tutsi (Union Nationale Rwandaise) defensors de la continuïtat de la monarquia.

El 1963 hi hagué una incursió tutsi des de Burundi, que provocà represàlies i obligà tutsis rwandesos a emigrar a Uganda i Tanzània. El 1973 hi va haver un cop d'estat amb la intenció de tallar els enfrontaments tribals i obrir Rwanda a l'exterior.

El 1994 va esclatar una guerra civil provocant un allau de refugiats als països veïns, fonamentalment a Zaire. El 1996 la situació era encara d'enfrontament desigual de les diferents ètnies. Hi ha organitzacions no governamentals, com els Metges sense Fronteres que hi estan col·laborant per paliar la difícil situació d'aquests refugiats.

Els conflictes entre hutus i tutsis i l'enorme quantitat de refugiats rwandesos al Zaire van originar conflictes amb aquest darrer país a finals de 1996. Aquest conflicte, conegut als mitjans de comunicació com a "Crisi dels Grans Llacs", va forçar la sortida de la zona de les organitzacions no governamentals. Es va produir una de les catàstrofes humanitàries de més envergadura del present segle, amb milers de persones morint cada dia a conseqüència de la guerra, la fam i les epidèmies.

Mentrestant, les armes exportades pels països industrialitzats seguien arribant, legal o il·legalment, als bàndols en lluita.

Des que es va tancar aquest quadern, la situació encara ha evolucionat. S'aconsella al professor que consulti la premsa per conèixer els últims esdeveniments.

UNITAT 2. GHANA

Temporització: 5 hores

Durada del vídeo: 26'

Continguts d'educació audiovisual: el vídeo (la planificació i l'angulació) i l'àudio (la música).

Continguts temàtics principals l'art i la comunicació, el joc i l'educació per a la salut.

Materials de suport:

- El videoreportatge *Un dia en la vida d'un nen*, capítol 2, Ghana (distribuït per Serveis de Cultura Popular)*
- Còmics, fotografies, fotonovel·les
- Exemples d'story board
- Cintes de vídeo per enregistrar reportatges de TV
- Diaris amb la programació televisiva
- Catàlegs de propaganda de joguines
- Carnet de vacunacions de cada alumne
- Llapis o retoladors de colors

INTRODUCCIÓ

En la segona unitat continuem treballant els sistemes de representació. Després d'haver iniciat el crèdit amb la representació geogràfica, introduïrem els continguts de comunicació audiovisual amb la consideració de les actuals arts visuals, per això presentem l'art com un mitjà de comunicació i expressió. En la concepció que es proposa hi ha la intenció de mostrar que la producció audiovisual és paral·lela a altres representacions més tradicionals de les formes artístiques.

Tractem d'obrir la perspectiva, les concepcions i les classificacions sobre l'art. D'una banda, hem de considerar l'art d'acord amb un context social, històric i cultural determinat, i de l'altra hem de comprendre les seves transformacions vinculades als avenços científics i tecnològics i a les necessitats socials.

*Tanmateix és important vincular la percepció sensorial a les activitats més importants de l'intel·lecte, i per això en el segon capítol del vídeo *Un dia en la vida**

* Per motius de continguts, aconsellem als ensenyants que fan servir aquests materials que projectin el capítol 1 del vídeo -Ghana- abans del capítol 2 -Guatemala.

d'un nen -infants a Ghana-, proposem el treball perceptiu diferenciat de l'àudio i el vídeo.

Treballar en i amb la comunicació audiovisual ens permet reflexionar sobre el contingut de la informació/representació que analitzem, a la vegada que ho fem sobre el llenguatge específic amb què la rebem. Així és que dividim la unitat en quatre apartats. Dels dos primers, dedicats a la percepció de la imatge i del so i a la consideració estètica de l'audiovisual, en sorgeixen les activitats didàctiques que proposen l'observació atenta i la comprensió dels diferents tipus de plans visuals i sons com a elements narratius audiovisuals. Els dos darrers tracten el joc i la salut.

SEQÜENCIACIÓ

1. *La comunicació audiovisual: el vídeo i l'àudio*
 - 1.1. *El vídeo: percepció de la imatge*
 - 1.2. *L'àudio: percepció del so*
2. *Audiovisual i expressió estètica. L'art, un mitjà de comunicació i d'expressió*
3. *El tractament de la informació*
 - 3.1. *El joc*
 - 3.2. *L'educació per a la salut*

ACTIVITATS

1. La comunicació audiovisual: el vídeo i l'àudio

Proposem iniciar aquesta unitat amb el visionat del reportatge a fi d'introduir els aspectes de percepció de la imatge i del so.

1.1. El vídeo: percepció de la imatge

ACTIVITAT 1
Comentari de les imatges inicials

Després de visionar el vídeoreportatge, comentari de les imatges inicials seguint un qüestionari. L'objectiu d'aquesta activitat és que l'alumne exerciti la capacitat de lectura d'imatges que ha adquirit de manera informal a través del cinema, la televisió, els còmics, etc.

A continuació, s'introdueixen els conceptes d'enquadrament i angulació, i s'explica la seva tipologia i les possibles funcions dramàtiques en una narració visual.

**ACTIVITATS 2-4
Identificació dels tipus de plans** Exercici d'identificació i representació al vídeo i mitjançant un dibuix, fotografia, vinyeta de còmic, etc. de diferents tipus de plans i elaboració d'un dossier d'exemples que faciliti a l'alumne la sistematització dels conceptes adquirits.

**ACTIVITAT 5
Identificació dels tipus d'angulació** Exercici de representació al vídeo i mitjançant un dibuix, foto, vinyeta de còmic, etc. dels diferents tipus d'angulació. Aquests exemples serveixen per a completar el dossier iniciat en l'exercici anterior.

**ACTIVITAT 6
Representació dels tipus de plans i angulacions** Exercici d'identificació i representació dels diferents tipus de plans i angulacions a la seqüència del "bateig" del nadó, la del joc de metges i infermeres i la seqüència final amb el rondallaire explicant una història a un grup de nens. Aquest exercici es pot utilitzar com a control per comprovar l'assoliment de conceptes sobre enquadrament i angulació i preparar activitats de reforç si es considera necessari. Podem facilitar la tasca de l'alumnat repetint el visionat d'aquestes seqüències.

Com a reforç es pot demanar als nois i noies que no hagin assolit totalment la comprensió dels diferents tipus de plans i angulacions que busquin exemples en revistes o còmics dels tipus de plans o angulacions que els presenten més dificultats. També se'ls pot demanar que facin dibuixos o fotografies que exemplifiquin aquests aspectes. Les fotografies extretes del vídeo que figuren als altres capítols del seu quadern també poden servir d'exemple (vegeu pàgines 19, 21 i 22 del quadern de l'alumne).

**ACTIVITAT 7
APROFUNDIMENT
L'"story board"** Exercici d'explicació d'una petita història mitjançant un "story board", per a la qual cosa hauran d'elegir el tipus de pla més adient a cada situació. Amb aquesta activitat es pretén que els nois i noies comencin a elaborar de manera conscient missatges visuals.

1.2. L'àudio: percepció del so

En aquest apartat es descriuen els diversos elements de l'àudio i la seva funció dins d'una narració audiovisual.

- ACTIVITAT 8
Imatge i so** Exercici de relació entre la imatge i el so a partir del guió literari (pàg. 41). Identificació de la música utilitzada al videoreportatge i reflexió sobre la seva funció.
- ACTIVITAT 9
Escenes dinàmiques** Reflexió sobre el tipus de música que acompanya les escenes dinàmiques.
- ACTIVITAT 10
Representació dels elements sonors** Exercici de creació d'un codi simbòlic amb colors que representin els diferents elements del so presents al vídeo.
- ACTIVITAT 11
Identificació dels instruments** Identificació dels instruments amb què fan música els nens que surten al vídeo. Aquesta activitat proposa una reflexió sobre la producció de música sense instruments formals.
- ACTIVITAT 12
Música i vida** Reflexió sobre la importància de la música a la nostra vida quotidiana, a fi d'acostar el tema a la realitat viscuda pels alumnes.
- ACTIVITAT 13
Elecció de la música** Elecció per part dels alumnes de les músiques i sons representatius per a explicar una història basada en un dia de la seva vida. Aquesta activitat pot servir com a activitat de síntesi d'aquest apartat i serveix per començar ja a preparar material que els serà útil per realitzar el treball de síntesi de la unitat 7.

2. Audiovisual i expressió estètica. L'art, un mitjà de comunicació i d'expressió

Un cop analitzats els elements bàsics d'una producció audiovisual, es proposa una reflexió sobre les seves qualitats estètiques i sobre els conceptes d'art i utilitat.

ACTIVITAT 14
Vídeo i TV

Exercici de relació del videoreportatge visionat amb els emesos per TV. Es tracta que l'alumne detecti les similituds formals i de contingut entre produccions diverses i que reflexioni sobre la importància que es dóna a aquest tipus de productes a les cadenes de TV. Amb aquesta activitat es volen treballar també conceptes com el de "contingut estètic" i "contingut informatiu".

ACTIVITAT 15
Activitats artístiques i artesanals

Exercici d'identificació raonada de les activitats considerades artístiques i les qualificades d'artesanals. Seria interessant la preparació i realització d'un debat sobre el tema.

3. El tractament de la informació

S'introdueix el concepte d'informació i el caràcter fragmentari de la informació audiovisual, a fi de promoure l'interès per contrastar les informacions de diverses fonts.

Després s'analitzen les informacions d'aquest reportatge en dos aspectes, el joc i l'educació per a la salut.

3.1. El joc

Aquí els alumnes trobaran una petita introducció sobre el caràcter simbòlic del joc.

ACTIVITAT 16
El paper del joc

Identificació i descripció dels jocs que fan els infants del vídeo.

Comparació amb els dels alumnes.

Exercici de reflexió sobre el paper del joc en l'aprenentatge dels valors, habilitats i rols socials, per seleccionar jocs representatius de la nostra societat a fi de preparar material per a la unitat de síntesi (unitat 7).

ACTIVITAT 17
Tipus de jocs Recollida d'informació sobre els tipus de jocs existents a la nostra societat a través de catàlegs. Exercici de classificació i anàlisi d'aquesta informació.

3.2. L'educació per a la salut

En aquest punt s'introdueixen reflexions referents a l'educació per a la salut i la medicina preventiva que, en el cas d'aquest reportatge, s'exemplifiquen en les vacunacions i en jocs realitzats pels infants.

ACTIVITAT 18
Medicina preventiva Exercici de reflexió sobre la importància de la medicina preventiva. Es pretén, a més, que l'alumne conegui la seva pròpia situació sanitària i sensibilitzarlo de cara a les campanyes de salut d'àmbit escolar.

ACTIVITATS
COMPLEMENTÀRIES Text: *Las mujeres africanas caminan como un péndulo perfecto. Las kikuyus cargan en la cabeza el equivalente a una quinta parte del peso de su cuerpo sin gasto extra de calorías*, Gee, Henry (Nature). *El País*, 24 de maig de 1995. 36/Societat (Vegeu Annex 2.1, pàg. 43)

Activitat a partir del text: Realitzar jocs/exercicis portant damunt del cap diferents objectes i provant de comprovar l'intercanvi d'energia cinètica i potencial que s'explica en la lectura proposada.

PER A REALITZAR
EN GRUP Elaboració d'un recull de contes i llegendes que s'hagin escoltat durant la infantesa.

Confeció d'un collage amb retalls de papers de diferents tonalitats de la mateixa gamma de colors per representar la descripció dels elements del paisatge.

CONTINGUT DE LA VEU EN OFF (GUIÓ LITERARI):

A Ghana quan neix una criatura triguen set dies a donar-li nom. La mare posa el bebè en mans del seu padrí, que l'aixeca cap al sol i la baixa fins a tocar terra tres cops seguits. El significat d'això és "aquesta criatura ens pertany" podrà confiar sempre en nosaltres...."(veus originals del padrí fent el ritual amb els familiars).

(Infants cantant)

Cada dia, abans de començar la lliçó canten l'himne nacional Les lliçons es fan en anglès. Fins fa 30 anys aquesta part d'Àfrica encara era una colònia britànica... (veus originals -en anglès- de la mestra explicant i preguntant a l'alumnat).

Als jardins de l'escola, els menuts aprenen a cultivar verdures i fruites. Això és molt útil perquè a Ghana molta gent té el seu propi tros de terra (veus de la mestra que explica i sorolls del treball amb les eines) i així poden endur-se a casa part del que han cultivat.

Anar i tornar de l'escola sovint vol dir caminar llargues distàncies, els bessons Marjorie i Michael passen pel lloc on acostumen a reunir-se els caps del poble (salutacions).

El primer que fan en arribar a casa és canviar-se de roba. (veu original de la mare que els rep). Han d'anar molt en compte perquè només tenen un uniforme d'escola; després ajuden la seva mare amb tota mena de feines (sorolls de les tasques, veu de la mare i els infants).

De ben petits els infants de Ghana ja han d'aprendre un ofici (sorolls del treball amb la fusta, del torn de terrissaire girant), solament fent girar el torn de terrissaire en poden aprendre.

Aquest és el tipus de terrissa que fan les dones (sorolls i veus), no fan servir el torn de terrissaire, en lloc d'això elles es mouen al voltant de la peça. Aquesta feina requereix molta tècnica i s'ha d'aprendre de petit.

Els infants també ajuden a carregar les troques amb fils que serviran per fer precioses peces de roba. Els adults no són els únics que teixeixen, hi ha nens que hi tenen molta traça.

I quan es tracta de pelar fruits fins i tot el més menut dona un cop de mà.

Fora de les ciutats és difícil que hi hagi una xarxa de subministrament d'aigua; tota l'aigua que es necessita per rentar, cuinar i beure s'ha d'anar a buscar i transportar cada dia i sovint per un camí molt llarg. Aquesta feina la fan les dones i els infants, s'ajuden entre ells i intenten no vessar-ne gaire...

Aquí al llac Bosungui hi ha aigua i peix per donar i per vendre, però segons una antiga tradició només es pot navegar amb troncs d'aigua i per remar s'han de fer servir les mans amb el luxe d'un tros de llauna o sense.

La pesca és molt important a la costa, hi cal molta força per treure de l'aigua les xarxes llargues i pesants. Els infants juguen a ser pescadors amb barques que han fet ells mateixos i trossos de xarxa de veritat. (música d'un esquellot i càntics) Aquest ritme acompanya l'extracció de les xarxes del mar. Quan la xarxa surt a la superfície es transforma amb un gran cercle Una munió d'infants envolten la xarxa per recollir els peixos que cauen i si hi ha peixos que no poden sortir pels forats de la xarxa, doncs els hi ajuden... home, hi ha per tothom! Déu n'hi do com és de gran aquest!, bé com n'era de gran...de tant en tant el pescador se sent generós. Ara no arribaran a casa amb les

mans buides. Els homes del poble carreguen la xarxa, les dones es carreguen el peix damunt del cap. A Ghana tot ho porten damunt del cap. Això és un art i necessita una mica d'aprenentatge, s'ha de començar de ben petit, de molt petit, i sense vessar-ne res.

Quan els infants de Ghana tenen una estona lliure, es capbussen en el mar, també fan surf amb taulons.

Els mateixos es fan les joguines, tenen molta imaginació. Aquest joc es diu oare, s'hi pot jugar amb mongetes o amb pedres de riu.

Als infants de Ghana els agrada fer música i ballar, fan música amb qualsevol cosa (cànctics i palmes, sorolls amb la boca).

Els agrada imitar les cerimònies dels adults, com l'elecció del cap del poble i ballen al so de la música.

La vida a Ghana no és sempre tan alegre, no és un país ric i tenir una bona salut no és fàcil, fins i tot els infants reben una bona fregada d'aigua i sabó cada dia.

Quatre cops l'any, les mares poden vacunar els fills contra tot tipus de malalties perilloses. Mireu-los tots en fila! Com podeu veure la vacunació és gratuïta (plors). Una injecció pot fer una mica de mal, però si no es vacunen, les conseqüències poden ser terribles durant tota la seva vida.

La Clínica de la Polio els proporciona la millor ajuda i totes les atencions possibles. A Ghana un servei de salut és de vital importància, i per deixarho ben clar els infants fan de metges i infermeres en una representació; tothom és benvingut a veure la funció...Ara! "

“Good morning nurses... good morning sister.... “

Les nits de lluna plena els infants de Ghana poden estar llevats fins tard i escoltar el contador d'històries. Ara explica un conte emocionant i divertit sobre Nancy, l'aranya. (veu del contador de contes, rialles dels infants). La Nancy té gana i com és una aranya molt llesta sempre s'espavila per aconseguir els menjars més saborosos, menjars molt diversos, arròs, iamps, fufú que són cacahuets, sopa de coco i moltes moltes més coses, serà un gran banquet(cançons i palmes dels infants).

ANNEX 2.1

36/SOCIED
AD

EL PAÍS, miércoles 24 de mayo de 1995

FUTURO

Las mujeres africanas caminan como un péndulo perfecto

Las kikuyus cargan en la cabeza el equivalente a una quinta parte del peso de su cuerpo sin gasto extra de calorías

HENRY GEE (NATURE). Londres
En muchas regiones del mundo la gente lleva cargas pesadas sobre la cabeza. Lo curioso no es tanto la imagen de un diminuto sherpa del Himalaya o de la mujer de una tribu africana sepultados bajo una mole de equipaje como el hecho de que parece que la llevan sin cansarse mucho. Como Norman Heglund, de Pharos Systems Inc (EE.UU.), y sus colegas explican en *Nature* (4 de mayo de 1995), todo depende de la forma de andar.

Estudios sobre cómo transportan cargas las mujeres de las tribus kikuyu y luo de África Oriental muestran que, cuando llevan una carga, adoptan un estilo de andar mucho más eficiente que la gente que no está acostumbrada a llevar peso en la cabeza. Se tarda muchos años en aprender esta forma de andar para llevar cargas y la cuestión es determinar en qué se diferencia de los andares de, por ejemplo, un neoyorkino.

Heglund y sus colegas descubrieron, en 1986, que las mujeres kikuyu y luo pueden llevar sobre la cabeza cargas equivalentes a una quinta parte de su cuerpo sin gastar una sola caloría de más, es decir, como llevar un saco de patatas de 25 kilos en la cabeza durante todo el día sin más esfuerzo que el que necesitarían si no llevaran nada. Además, algunas de estas mujeres llevan cargas equivalentes al 70% de su peso con más eficacia que soldados

entrenados para llevar pesadas mochilas.

¿Cómo lo hacen? La respuesta, según Heglund, está en la física. El caminar se basa en la constante transformación de un tipo de energía en otro cada vez que levantamos y posamos los pies en el suelo para dar otro paso. El primer tipo es la energía cinética -la energía del movimiento, en este caso hacia delante-. El segundo es la energía potencial, la necesaria para levantar el cuerpo contra la fuerza de la gravedad.

Por el principio del péndulo, al andar, se conserva energía, pero normalmente es poco eficiente. Ciertas mujeres africanas aplican este principio con alta eficiencia, máxima cuando cargan el equivalente al 20% de su peso.

El ciclo de andar implica, en primer lugar, levantar el cuerpo sobre el arco del pie hacia delante y hacia arriba. Esta energía cinética se transforma en energía potencial. Luego el cuerpo cae, hacia abajo y hacia delante, y vuelve a transformar la energía potencial acumulada (al caer, la gravedad trabaja contigo, no contra ti) en energía cinética de movimiento hacia adelante.

Oscilación de metrónomo

Este movimiento es el mismo de la oscilación de un metrónomo, un péndulo al revés. Un péndulo se mueve gracias al constante intercambio de energía cinética y potencial. En un mundo ideal, un péndulo sería capaz de transformar una forma de energía en otra con una eficacia del 100% y de moverse indefinidamente sin necesitar que se le administrase más energía. Sin embargo, la fricción y la resistencia del aire conspiran para aminorar su velocidad y acabar parándolo.

Los caminantes humanos son bastante eficaces en términos de energía y recuperan el 65% de la energía en cada ciclo. El resto se emplea en vencer la resistencia del aire, la fricción contra el suelo... y se libera en forma de calor. Los músculos sirven de compensación al trabajar un poco a cada paso para suplir el 35% de energía perdida. Generalmente, la gente anda con una eficacia energética menor cuando soporta una carga, ya que le cuesta más recuperar la energía. Los músculos tienen que trabajar más y aparece la fatiga.

Las mujeres africanas son diferentes y pierden progresivamente menos energía cuanto más pesada sea la carga que llevan sobre la cabeza. Han aprendido a explotar el hecho de que, aunque cuesta levantar los pies para andar con un peso, el acto de posar el pie compensa el esfuerzo al contribuir a la energía cinética del movimiento hacia adelante. El efecto es mayor cuanto más pesada sea la carga, y la eficacia de la recuperación energética aumenta. Con una carga del 20% del peso corporal, la mujer se aproxima al péndulo perfecto.

EL PAÍS

Tres mujeres africanas caminan llevando pesados cubos de agua sobre la cabeza

UNITAT 3. GUATEMALA

Temporització: 5 hores

Durada del vídeo: 28'

Continguts d'educació audiovisual: el guió i la seqüència.

Continguts temàtics principals la festa, el tractament de la informació, l'etnocentrisme i el color.

Materials de suport:

- El videoreportatge *Un dia en la vida d'un nen*, capítol 1, Guatemala (distribuït per Serveis de Cultura Popular) *
- Imatges on apareguin els principals colors amb una significació simbòlica (persones de dol, anagrames ecologistes, el colom de la pau, etc.).
- Les informacions sobre Guatemala obtingudes a la unitat 1.
- Llapis o retoladors de colors.

INTRODUCCIÓ

En aquesta unitat ens proposem iniciar els alumnes en el coneixement d'una unitat narrativa més complexa que el pla -tractat en una altra unitat. Es tracta de la seqüència. Treballarem també sobre un concepte més global de guió.

L'objectiu és potenciar la capacitat d'observació, la recollida i classificació de dades, l'obtenció d'informació a partir d'imatges i sons. Així mateix es pretén reforçar la capacitat crítica davant les informacions i els estímuls rebuts a través dels mitjans audiovisuals.

Els objectius concrets d'aquesta unitat aconsellen treballar amb unitats narratives de poca durada, a fi de possibilitar la realització d'activitats d'aprenentatge sobre un material que sigui abastable als alumnes i no en desbordi la capacitat de treball. Per això, s'han centrat totes les activitats d'aprenentatge de nous conceptes en els primers sis minuts del videoreportatge i s'ha reservat el visionat total per a la realització d'activitats d'aprofundiment i/o avaluació.

Això ha estat possible en -aquest cas concret- gràcies al fet que la seqüència que serveix d'introducció al reportatge és una unitat narrativa per ella mateixa i permet treballar els aspectes bàsics del guió.

* Vegeu la nota de la pàg. 35.

Un cop acotat el material de treball, se n'ha fet una altra opció metodològica: fer un primer visionat de la seqüència, sense so, amb l'objectiu de:

- a) Fer treballar els alumnes sobre aspectes purament visuals, sense la influència determinant que té el so sobre el missatge global.*
- b) Fer-los discernir quin tipus d'informacions són auditives i quines visuals, i com s'interrelacionen.*
- c) Introduir l'etnocentrisme a partir del discurs del narrador.*

Fer conscients els alumnes de la mirada etnocèntrica amb què els productes culturals de la nostra societat observen i jutgen les altres cultures i civilitzacions significa treballar en favor del respecte mutu, la solidaritat, la cooperació i l'esperit crític. Identificar els estereotips etnocèntrics és el primer pas que ajuda a treure'ns un vel que no ens permet copsar la realitat plural del món i la seva rica complexitat. Però cal defugir els excessos d'un relativisme radical (que no ens permetria opinar sobre res) i de la idealització de les cultures observades.

Tot i que l'etnocentrisme no sol trobar-se només en el que es diu, sinó també en el tipus d'imatges que se seleccionen, en el cas del reportatge de Guatemala és molt més evident en la narració del so que en la posada en escena, raó per la qual s'ha optat per concentrar les activitats d'aprenentatge en les afirmacions del narrador.

Des del punt de vista temàtic, la festa -tema d'aquesta primera seqüència- i el color permeten vincular les activitats a la realitat dels nois i noies, a la reflexió sobre la nostra cultura i a l'elaboració de narracions visuals o audiovisuals a partir d'aquests centres d'interès, a fi de preparar la unitat de síntesi.

D'altra banda, l'aproximació a la realitat de Guatemala obre, en aquest com en els altres reportatges, un ampli ventall de possibilitats des de la perspectiva de les Ciències Socials.

SEQÜENCIACIÓ

- 1. La narració audiovisual*
 - 1.1. L'agrupació de plans: la seqüència*
- 2. Una seqüència: la festa*
 - 2.1. L'ordenació de les imatges: el guió*
- 3. El tractament de la informació*

3.1. *La informació visual*

3.2. *La informació auditiva. El so i la producció de sentit*

4. *L'etnocentrisme*

5. *El valor estètic i simbòlic del color*

6. *Recapitulació*

ACTIVITATS

1. La narració audiovisual

1.1. L'agrupació de plans: la seqüència

Introduir el concepte de seqüència i visionar la seqüència de la festa (els primers sis minuts del videoreportatge) treient-ne el so. Fer observar com es presenta un espai global que després es fragmenta per presentar les diverses activitats, i com aquestes es relacionen en ser presentades de manera alternada.

ACTIVITAT 1

Observació de la seqüència.

La seqüència

Identificació dels elements d'espai i temps que relacionen els plans.

Identificació del tema de la seqüència.

2. Una seqüència: la festa

L'objectiu és identificar la seqüència i reflexionar sobre les festes, enteses com a activitats col·lectives i el sentit de la festa en la nostra societat.

ACTIVITAT 2

Selecció d'una festa representativa

Triar una festa per explicar-la amb imatges i decidir quines imatges serien significatives per a aquesta narració. Cal indicar que en aquesta fase no és necessari que els alumnes comptin amb les imatges, sinó que les han de pensar i després les buscaran o elaboraran per a la unitat de síntesi. Aquí convé demanar als alumnes que les ordenin perquè prenguin consciència que la successió d'imatges no pot ser arbitrària i caòtica i, d'aquesta manera, donar pas a l'activitat sobre el guió.

2.1. L'ordenació de les imatges: el guió

Després d'introduir el concepte de guió, es demana que en petits grups omplin els apartats de la pauta de treball, a fi que es familiaritzin amb els elements bàsics d'un guió i que després revisin, en funció del que han après, el treball anterior sobre la festa. Cal deixar clar que ordenar les imatges és només una part del guió i que si el que es vol fer és un audiovisual, necessitarem també un guió dels sons, música i veus, posats en relació amb les imatges.

ACTIVITAT 3
El guió Un cop explicat el concepte de guió, observar la seqüència de la festa i omplir els apartats de la pauta que dona aquesta activitat al quadern de l'alumne per tal de comprendre els elements bàsics d'un guió.

ACTIVITAT 4
Ordenar imatges Un cop treballat el concepte de guió i les seves parts fonamentals, cada grup de treball ha de seleccionar i ordenar les imatges triades a l'activitat 2 per explicar una festa. Amb aquesta activitat es pot comprovar si han entès els apartats de l'activitat anterior. Al mateix temps avancen feina per a la unitat de síntesi (unitat 7).

3. El tractament de la informació

3.1. La informació visual

ACTIVITAT 5
Informació de les imatges Visionar de nou la seqüència, també sense so, i demanar que els grups de treball classifiquin les informacions donades per les imatges a partir de la pauta establerta (descripció del medi, dels personatges, de l'acció). També es demana als alumnes que diguin quin so posarien ells a aquestes imatges. L'objectiu és que els alumnes s'adonin de la gran quantitat d'informacions que podem extreure, però que la manca de so deixa el missatge incomplet i algunes informacions no es poden obtenir i les hem d'imaginar. Pensar un so per aquestes imatges té també com a objectiu estimular la imaginació i la creativitat.

3.2. La informació auditiva. El so i la producció de sentit

Després de visionar novament la seqüència, aquesta vegada amb el so incorporat, es demana als grups que anotin les informacions bàsiques i que comentin el significat d'algunes frases. Amb això es pretén destriar el que són

informacions estrictes del que implica judicis de valors (opinions). Es tracta de fer veure als alumnes que els judicis de valors, molt freqüents als documentals i reportatges, poden ser contrastats amb altres fonts d'informació per decidir si els acceptem o no.

Convé que els alumnes s'adonin que a les frases que es comenten es dona una visió estereotipada de la població maia de Guatemala, a la qual s'atribueixen qualitats de desesperació, immobilisme i insensibilitat davant la mort dels seus familiars i veïns. Opcionalment es podria treballar el concepte d'estereotip aplicat a la nostra societat.

ACTIVITAT 6 Recollir les informacions de la veu en off seguint la pauta del
La veu en off quadern de l'alumne.

ACTIVITAT 7 Comentar el sentit de les frases que indica el quadern. Posar-
Les frases les en relació amb les imatges que han vist i analitzar-les. Identificar els estereotips negatius que impliquen les frases comentades.

4. L'etnocentrisme

Després d'introduir el concepte d'etnocentrisme, identificar-lo en els estereotips induïts per les frases comentades a l'apartat anterior i buscar-ne d'altres per comprovar que s'ha entès el concepte. L'objectiu és sensibilitzar l'alumne davant el contingut etnocèntric de tantes afirmacions sobre pobles i costums d'altres cultures i fomentar-ne el pensament crític.

ACTIVITAT 8 Analitzar el contingut etnocèntric de les frases anteriorment
Concepte comentades.
d'etnocentrisme

Identificar el contingut etnocèntric d'altres frases que s'escolten a la seqüència.

Relacionar estereotips i etnocentrisme.

ACTIVITAT Una possibilitat és passar als alumnes el document
COMPLEMENTÀRIA "Entrevista amb el sociòleg i historiador guatemalenc Carlos Guzmán Böckler" (veure bibliografia) i comparar les seves afirmacions sobre la població indígena de Guatemala amb les del videograma. També es pot comparar el que diu el vídeo amb informacions obtingudes de la premsa. Un treball complementari podria ser analitzar els estereotips sobre els

països i cultures del tercer món en la publicitat per a captar turistes, o bé els que mantenen els mitjans de comunicació.

5. El valor estètic i simbòlic del color

Es tracta de sensibilitzar els alumnes davant la simbologia dels dibuixos i colors dels vestits que duen les persones d'algunes cultures i de reflexionar sobre el valor simbòlic del vestit i del color a la nostra cultura. Poden servir d'exemples els colors de les banderes, els senyals de trànsit, els colors amb què es representa el bé i el mal, el cel i l'infern, la puresa, la pau, el dol, la natura, etc.

ACTIVITATS 9 i 10 Descriure els dibuixos i els colors dels vestits que duen els personatges del reportatge o de les il·lustracions. Reflexionar sobre el valor simbòlic dels colors i dels vestits en la nostra cultura (estatus social, pertinença a un grup determinat com és el cas de les tribus urbanes, etc.) i anotar-ne exemples.

Els colors a diferents cultures

ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES Comentari del document "Significat del color i dels dibuixos dels teixits maies":

La tradició maia representa la terra com un quadrat, amb un punt central (el centre del món). Els vèrtexs del quadrat representen els punts cardinals i a cada un s'hi troba un déu (Bacab) i un arbre sagrat (la ceiba, l'arbre del cotó) amb el niu d'un ocell. A cada un dels punts cardinals, així com al déu i a la ceiba que s'hi troben, s'hi associa un color, que és també un dels quatre colors de les diferents classes de blat de moro que hi ha a l'Amèrica Central.

- *El vermell representa l'Est, el blat de moro vermell i la sang.*
- *El blanc simbolitza el Nord i el blat de moro blanc.*
- *El negre significa l'Oest, el blat de moro negre i les armes (ja que les puntes de les llances eren d'obsidiana negra).*
- *El groc representa el Sud, el blat de moro groc i l'aliment (pel color del blat de moro més corrent).*
- *El verd representa el centre del món, la planta del blat de moro i la vegetació, l'aigua i el jade (la seva pedra més valorada). També era el símbol de la reialesa i del quetzal, l'ocell emblemàtic del poder, les plomes del qual duïen els cabdills maies.*
- *El blau representa el sacrifici.*

Els dibuixos geomètrics dels huijils representen la unitat del cel i la terra (rombes), la vegetació (formes ondulades), l'origen del món, la comunitat i la seva història, els déus protectors, les collites, etc.

(Reelaboració pròpia. Extret del catàleg de l'exposició "Teixits de Guatemala". Museu Etnològic, Barcelona 1989)

Si us hi veieu amb cor, es pot organitzar un taller de teixit perquè els nois i noies comprovin per ells mateixos la dificultat d'aquest art i posin a la pràctica la teva creativitat.

6. Recapitulació

Visionat del reportatge sencer. Les activitats d'aquest apartat estan concebudes per aplicar els coneixements adquirits fins ara. Es poden utilitzar com a exercicis d'aprofundiment i síntesi, i també com a avaluació per comprovar els progressos fets pels alumnes.

ACTIVITAT 11 **Resum**

Els objectius concrets d'aquesta activitat són:

- a) Identificar les seqüències que componen el reportatge
- b) Identificar l'estructura de la narració (guió)
- c) Anotar les informacions visuals i sonores, classificades per temes
- d) Identificar les frases valoratives de contingut etnocèntric
- e) Elaborar un missatge visual utilitzant el color com a símbol

CONTINGUT DE LA VEU EN OFF (GUIÓ LITERARI):

Todos Santos, un poble de 3.000 habitants, es troba al nord de Guatemala, a prop de la frontera mexicana, a l'altiplà de Cuchumatanes. Aquesta zona, que s'estén al llarg de 300 quilòmetres quadrats, es divideix en deu "aldeas" o petits municipis i té una població de 12.600 habitants.

Avui, primer de novembre, és el dia de Tots Sants. La gent ve fins aquí per assistir a la festa de Todos los Santos. Vénen de tot arreu. Fins i tot han tornat els que viuen com a emigrants tallant canya de sucre al sud del país (aproximadament el 50% de la població).

La festa s'allarga durant quatre dies. Quatre dies i quatre nits de celebracions, música, ball, alcohol i curses de cavalls. Una alegria que s'acosta més a la desesperació que a la celebració.

La tradicional dansa del "conquistador" forma part del folklore d'Amèrica Llatina i reviu el moment que un espanyol adinerat va reunir els seus fills i els seus néts per dividir la seva colossal riquesa en parts iguals. Aquesta dansa es balla regularment a tot Amèrica Llatina, en versions que difereixen una mica, però que, de fet, s'assemblen molt.

El so metàl·lic i agradable de la marimba omple de ritme cada segon de la festa. Però el moment que tothom espera, el més emocionant i el més tràgic és, sens dubte, la cursa de cavalls.

Segles enrere, el cavall fou la muntura dels conquistadors, el mitjà de transport dels rics. Els "indios" tenien prohibit muntar a cavall tots els dies de l'any menys un: el dia de Todos los Santos. Només durant aquest dia de festa, als "indios" se'ls permetia demostrar que també en sabien, de muntar, i ells ho feien amb aquella sensació de desesperació típica dels qui no tenen res a perdre.

Cavalcaven, continua la història, des de la sortida del sol fins que era ben fosc, demostrant als "amos espanyols" el seu talent i el seu coratge. La història també diu que si no hi havia cap mort en tot el dia, aquell any hi hauria mala collita: sempre hi va haver una mort, que s'oferia en homenatge a l'antiga tradició maia que exigia un sacrifici humà.

Ara els temps han canviat: hem viatjat a la Lluna i no trigarem gaire a trepitjar Mart. Però aquí res no ha canviat. Encara es demostra que un sap muntar a cavall galopant sense parar al llarg de 200 metres de pista. I n'hi ha que encara moren, quan cauen del cavall, perquè els déus propiciïn una bona collita. Malgrat tot els ànims no decauen ni tampoc se sent dolor per aquesta pèrdua humana. És part de la celebració, part del sentiment de desesperació d'aquesta societat, que mai no ha conegut pau ni tranquil·litat.

Però tot i amb els quatre dies i les quatre nits de festa, la vida és extremament rigorosa els altres 361 dies de l'any. És de matinada, això és "El Rancho", un llogaret situat a 3.300 metres d'altitud.

Sebastián i les seves dues filles, Lucrecia i Amalia, de 8 i 9 anys, respectivament, fa estona que han sortit a buscar llenya, quan encara era fosc. Ara en tornen; són dos quarts de vuit del matí.

Lucrecia i Amalia segueixen la ronda diària de feines i els constants desplaçaments d'una banda a l'altra que imposa la vida en aquestes terres.

La família té dues petites més, Dina i Luisa, a més de Julia, la mare.

Dina, com qualsevol nena de la seva edat, intenta posar-se un farcell a l'esquena. Ara és un farcell, però demà serà un bebè. És el típic joc de les nenes, que, ja de ben petites, imiten el que segurament serà el seu destí.

Per fi, després d'una llarga caminada, Lucrecia i Amalia arriben a casa. Amb un sospir, deixen caure a terra les feixugues càrregues, que pesen quasi 15 quilos cadascuna.

Aquí dalt, el camp té un qui sap què d'eteri, una cosa impalpable que ho omple tot. Una cosa que t'atreu, però que al mateix temps t'allunya de l'infinit.

La segona feina del dia, o la primera quan no s'ha de recollir llenya, és la visita als animals. El més exigent de tots és Nino, l'ase. S'ha de dur a pasturar i se li ha de preparar el menjar del vespre: herba fresca que s'ha de tallar cada dia i s'ha de carregar fins a l'estable.

Lucrecia i Amalia fan aquestes feines cada dia, fins i tot quan no fa bon temps.

L'avi, des de l'experiència que donen els seus 84 anys, observa com transcorre la vida davant dels seus ulls cansats. Mentre les nétes, Lucrecia i Amalia, acaben de tallar l'herba, el seu fill Sebastián s'ocupa de la llenya tot just acabada de recollir.

Els porcs també reclamen l'atenció de Lucrecia i Amalia. Elles fixen les estaques on lligaran els animals amb cordes molt llargues. Durant el dia, les aniran canviant de lloc permetent als porcs disposar de més superfície d'herba.

Una altra tasca diària de les dues nenes és anar a buscar aigua a prop de la casa.

L'aliment més corrent de la població d'Amèrica Llatina és el blat de moro. "Tortillas", mongetes i patates són la dieta bàsica dels MAM, els indis d'aquestes valls.

Tan aviat com són capaces, les germanes aprenen a treballar el blat de moro que, després d'haver estat en remull durant tota la nit, es redueix a pasta en un molí manual, tan vell com la història d'aquesta gent.

Un moviment monòton i repetitiu, com el temps i la història.

Mentre Julia, la mare, encén el foc on farà les "tortillas", el pare, Sebastián, parla amb un amic fora de la casa.

Però en aquestes terres, mai no resta un moment lliure. No coneixen la ganduleria. Mentre xerren, els homes, i només els homes, fan petits cabassos de tot tipus que després vendran al mercat. Així ha estat des de temps immemorials, i des que aquests homes eren nens.

Les "tortillas" gairebé estan a punt. Lucrecia ha acabat de moldre el blat de moro, i ara és una sopa densa que serà amassada per les mans expertes de la mare.

Tota la família és present en aquesta darrera fase de l'elaboració, en part perquè és la que es fa just abans de dinar.

Però abans de començar a menjar, s'ha d'oferir una pregària a Déu.

La seva dieta és particularment pobre. "Tortillas" i patates bullides. El mateix plat únic cada dia. Aquí la carn és una raresa.

Com ja hem dit abans, "El Rancho" forma part de Todos Santos i es troba a una hora i mitja de camí a peu. Dos cops per setmana, Sebastián i la seva família baixen al mercat del poble. Allà ell té una "tienda", una petita botiga on la seva dona ven petites coses i on ell treballa de sabater.

Tots els mercats del món s'assemblen, però els d'Amèrica Llatina tenen una cosa peculiar que els uneix: potser són els colors, potser les olors, o potser la gent. És una característica que els fa semblants però que, alhora, els diferencia clarament.

Sebastián hi baixa dues vegades a la setmana i se submergeix en aquest corrent multicolor de gent buscant sabates per adobar: sabates que nosaltres ja hauríem considerat sense remei.

Lucrecia i Amalia tampoc perden el temps. Rient, totes dues preparen les herbes aromàtiques que vendrà la seva mare.

Si els nens sovint s'entretenen a aprendre a fer cabassos, les noies han d'aprendre a teixir i Lucrecia tot just comença. Amb molta paciència, la mare li explica quins fils i quants n'ha de moure, creuar o afegir per fer una peça de roba que serà una camisa. Les dones es vesteixen amb unes bruses precioses, anomenades "uipiles", adornades amb brodats de dibuixos geomètrics. És un art veritablement difícil, però totes les dones ho fan increïble ment bé.

Avui és dia de fer bugada, i rentar la roba és feina de les noies més grans.

Aquí totes les activitats diàries són una part més de la vida, no es consideren obligacions o imposicions. La feina és la vida en aquestes terres, on tot s'accepta amb la mateixa plàcida resignació.

Mentre Lucrecia i Amalia acaben de rentar, la seva mare els prepara la sauna. Sí, ho heu entès bé. La sauna o "schuch", com s'anomena en la seva llengua, té arrels en el passat més remot i es remunta a la civilització maia. A l'interior d'una construcció cònica coberta d'herba, s'encén un foc que cremarà durant unes tres hores. A prop del foc es col·loca un recipient de pell ple d'aigua que, amb el pas de les hores, s'escalfa i produeix el vapor i la humitat necessaris. Quan la mare decideix que ja és prou calent, treu el foc de dins i deixa que el vapor es dispersi.

Mentrestant, les nenes juguen alegrement, esperant el moment d'entrar al "schuch". Són els últims moments del dia i també els millors.

Lucrecia, Amalia i Dina hi entren per una petita obertura. Un cop a dintre, es despullen i es renten.

La temperatura és d'uns 60 graus centígrads. És molt agradable, sobretot tenint en compte que la temperatura de l'exterior és molt baixa. Una antiga tradició per mantenir-se net i relaxar els músculs, després d'un dia de feina pesada a la muntanya.

Mitja hora després, quan ja és nit fosca, cap al llit ben tapades amb les mantes. Lucrecia i Amalia, dues nenes de l'altiplà de Guatemala, que hem conegut durant alguns dies de vacances escolars. És cert. Uns quants mesos l'any van a escola i cada dia, faci sol o plougui, recorren el mateix camí que porta al mercat. És una vida molt rigorosa, molt pobra i que exigeix un sacrifici constant. Una vida amb molta feina i molts pocs jocs. Un estil de vida que nosaltres mai no hem conegut i que els nostres fills mai no coneixeran però que val la pena saber que existeix per poder-los donar un cop de mà quan ens ho demanin. Una ajuda que potser un somriure, una carícia... en tot cas comprensió i potser quelcom més eficaç. Perquè encara que la vida sigui tan dura en aquestes terres, un infant feliç és sempre un infant feliç, aquí i a tot arreu, i potser el seu somriure anuncia un dia millor, un demà ple d'esperança.

UNITAT 4. BALI

Temporització: 5 hores

Durada del vídeo: 26'

Continguts d'educació audiovisual: els moviments de càmera.

Continguts temàtics principals l'agricultura, la religió i el turisme.

Materials de suport:

- Càmera de vídeo amb els accessoris corresponents.
- El videoreportatge *Un dia en la vida d'un nen*, capítol 3, Bali (distribuït per Serveis de Cultura Popular).
- Si es fa una representació, cal comptar amb elements per a la caracterització de personatges i per a l'ambientació. Si es fa un joc, els elements necessaris per dur-lo a terme.
- Una escala per simular el moviment de grua.
- Imatges de rituals que exemplifiquin creences, religioses o no.
- Fulletons turístics de Bali.
- Imatges d'activitats turístiques proposades per les agències de viatges.
- Imatges d'indrets turístics.

INTRODUCCIÓ

En un primer bloc, aquesta unitat didàctica es proposa una aproximació a un nou element del llenguatge audiovisual: el moviment.

Per treballar sobre el moviment, hem afegit al material de l'alumne un glossari perquè quan faci exercicis d'observació del videoreportatge pugui identificar i classificar els diversos moviments de càmera, restant així complexitat als nombrosos moviments possibles.

Per a una major comprensió dels conceptes, s'hi proposen una sèrie d'exercicis pràctics, a partir de jocs, que permeten ser treballats fins i tot en aquells centres que no tinguin dotació de tecnologia audiovisual. És evident, però, que poden ser completats i ampliat amb l'ús real de càmeres de vídeo en els casos en què se'n tinguin de disponibles.

Quant al tractament de la informació, cal tenir en compte que els continguts temàtics no exhaurixen tots els recursos que ofereix el reportatge, per la qual cosa, la possibilitat d'ampliar el contingut del treball resta oberta a la iniciativa dels educadors que utilitzin aquest material. L'opció escollida en aquesta unitat

s'ha centrat en tres grans blocs temàtics: entorn físic i subsistència; les relacions entre individu, comunitat i medi natural a partir de la religió; i el turisme com a forma d'explotació econòmica moderna d'un entorn tradicional.

Aquesta seqüenciació té la intenció de valorar les relacions entre els diferents elements que conformen la cultura balinesa, començant per les bases materials i continuant per les socials i filosòfiques. Tot això, sense oblidar la comparació constant amb la realitat propera a l'alumne. L'objectiu és fer-lo reflexionar sobre les similituds i diferències entre cultures ben llunyanes, en aspectes que afecten de prop la vida quotidiana de les persones, però també la del planeta, quan ens referim a les relacions entre les persones i la natura.

El tercer bloc temàtic, dedicat al turisme, pretén promoure la reflexió sobre una de les maneres més comunes que tenen les persones per entrar en contacte amb una cultura o civilització diversa, a fi de valorar els possibles aspectes, tant positius com negatius, que aquesta activitat pot aportar al coneixement mutu dels pobles del món.

SEQÜENCIACIÓ

1. *Formes expressives de la narració audiovisual*
 - 1.1. *Enregistrar el moviment*
 - 1.2. *Prendre part en la narració: moviments de càmera*
2. *El tractament de la informació*
 - 2.1. *Entorn físic i subsistència: l'agricultura*
 - 2.2. *Individu, comunitat i pautes de relació amb el medi: creences i religió*
 - 2.3. *L'explotació econòmica moderna d'un entorn tradicional: el turisme*

ACTIVITATS

1. Formes expressives de la narració audiovisual

1.1. Enregistrar el moviment

S'introdueix el concepte de moviment i de representació del moviment com a element central de la narració audiovisual. Es tracta de fer veure als alumnes que el moviment es pot representar de diverses maneres. Cal treballar aquesta representació a través del moviment del referent i fer observar als alumnes com la càmera fixa produeix una sensació d'observació "des de fora" del que passa a l'escena.

ACTIVITAT 1
Escenes amb
càmera fixa Identificació i descripció d'escenes enregistrades amb càmera fixa en el reportatge de vídeo.

Activitat 2
Enregistrament
amb càmera fixa Pràctica d'enregistrament amb càmera fixa en espais diversos i observació dels resultats. L'alumne queda sempre com un espectador exterior a l'escena.

1.2. Prendre part en la narració: moviments de càmera

L'objectiu de l'activitat és introduir l'alumne al coneixement dels principals moviments de càmera (panoràmiques, travellings...) i ferli comprendre la importància que tenen per a la narració audiovisual. Es tracta de ferli observar la implicació de la càmera i l'obtenció d'un punt de vista "intern" a la narració que no es podia obtenir amb la càmera fixa. Es pretén, també, ferlo reflexionar sobre els mecanismes d'identificació de l'espectador que aquest punt de vista intern posa en marxa.

ACTIVITAT 3
ESCENES AMB
MOVIMENTS DE
CÀMERA Identificació d'alguns moviments de càmera en el videoreportatge, descripció dels mateixos i de la seva funció.

ACTIVITAT 4
Enregistrament
amb moviments
de càmera Pràctica dels diversos moviments de càmera per part dels alumnes.

ACTIVITAT 5
Elecció dels
moviments de
càmera Elecció dels moviments de càmera necessaris si es vol enregistrar en vídeo el reportatge "un dia en la nostra vida". Aquesta activitat serveix per avaluar el grau de comprensió dels moviments de càmera per part dels alumnes i per preparar la unitat de síntesi (unitat 7).

2. El tractament de la informació

2.1. Entorn físic i subsistència: l'agricultura

En aquest apartat es pretén posar en relació les característiques del medi físic amb les activitats econòmiques per a la subsistència, les pautes culturals d'alimentació i alguns dels símbols culturals. Totes les activitats es fan a partir de l'anàlisi de la informació visual i sonora que proporciona el videoreportatge i de la comparació amb la realitat de l'alumne.

ACTIVITATS 6 a 9 Descriure el medi físic. Relacionar agricultura i paisatge.
El medi físic Comparació entre Bali i el país de l'alumne.

Relacionar alimentació, recursos del medi i cultura.
Comparació entre Bali i el país de l'alumne.

ACTIVITAT 10 Comentari d'un fragment de l'àudio. Comparació entre la
La subsistència importància donada a les activitats primàries de subsistència a Bali i al país de l'alumne.

Identificar el valor simbòlic de la principal font de subsistència.

2.2. Individu, comunitat i pautes de relació amb el medi: creences i la religió

Aquest apartat intenta introduir l'alumne en el sentit antropològic de la religió, entesa com una sèrie de valors consensuats per la comunitat per permetre una articulació harmònica dels individus amb la comunitat i el medi en què està establerta. Per això, en les activitats proposades s'inclou una reflexió sobre les creences articulades a partir d'altres elements legitimadors diferents de la religió i que tenen el mateix paper aglutinant de la comunitat, per exemple la creença en l'organització democràtica de la societat.

Pel que fa al lligam entre les creences i les formes de relació entre humans i natura, es pretén introduir la reflexió sobre les bases filosòfiques del problema ecològic mundial. Al mateix temps es donen arguments per valorar les cultures dels pobles del Sud en tant que dipositàries de valors que poden aportar respostes i solucions, i de les quals, per tant, en podem aprendre.

Les activitats estan formulades en forma de preguntes per propiciar-ne la reflexió. Es proposa organitzar els alumnes en grups per discutir els diferents temes i fer un debat posterior amb tot el grup classe.

ACTIVITAT 11
Religió i vida Comentari de la relació entre vida diària i religió a Bali. Identificació dels valors esmentats en fragments del vídeo. Comparació amb la nostra cultura.

ACTIVITAT 12
(APROFUNDIMENT)
Valors i família Reflexió sobre els valors de la religió balinesa i el paper de la família com a transmissora d'aquests valors. Comparació entre la societat balinesa i la de l'alumnat.

ACTIVITAT 13
Valors
comunitaris i
ecologia Reflexió sobre la relació entre les creences i el predomini de valors comunitaris o individualistes i sobre l'impacte ambiental d'aquests valors. Comparació entre la societat balinesa i l'occidental.

ACTIVITAT 14
Significat religiós
dels productes
naturals Reflexió sobre el simbolisme dels productes de la natura segons diferents religions.

ACTIVITAT 15
Les creences Reflexió sobre les pròpies creences per decidir quines són més rellevants i significatives a fi d'incloure-les en el reportatge sobre un dia en les nostres vides.

Decidir quin procediment es farà servir per explicar les creences dels alumnes en la unitat de síntesi (unitat 7)

2.3. L'exploració econòmica moderna d'un entorn tradicional: el turisme

En aquest apartat es pretén introduir l'alumne a la comprensió del concepte de turisme com un fenomen de la societat industrial, lligat a les activitats consumistes.

Des d'un punt de vista procedimental, es pretén que compari fonts d'informació diverses a fi d'arribar a conclusions. Per això se li demana que compari el que diu el videoreportatge amb el contingut dels fulletons turístics que ha recollit.

ACTIVITAT 16
Activitats
turístiques a Bali Comparació de la informació turística amb els continguts del vídeo. Identificació dels tipus d'allotjaments turístics.

- ACTIVITAT 17**
Turisme i coneixement del país
- Comentari d'un fragment de l'àudio que descriu les activitats dels turistes a Bali.
- Deducció del grau de coneixement de Bali que poden obtenir els turistes amb les seves activitats
-
- ACTIVITATS 18 a 21**
El concepte del turisme
- En aquesta activitat convindria que el professor/a ajudés els alumnes a relacionar el concepte de turisme amb el de vacances i amb el d'indústria turística. Valorar des de quan es practica aquesta activitat i relacionar-ho amb les condicions laborals dels treballadors occidentals.
- Reflexió sobre l'impacte del turisme en una societat no industrialitzada.
- Propostes d'alternatives al turisme i de maneres diferents de viatjar.
-
- ACTIVITAT 22**
El turisme al nostre país
- Elecció de temes d'interès per a forasters que es podrien incloure en el reportatge de la unitat de síntesi (unitat 7).
-
- ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES**
- Identificar les característiques del "paradís" al videoreportatge. Seria molt interessant fer una reflexió sobre el qualificatiu de "paradís" que la veu del narrador adjudica a Bali. És un qualificatiu que en la propaganda turística podem trobar associat a un gran nombre d'indrets, gairebé sempre de clima càlid, amb vegetació exuberant i població "exòtica", una població feliç per definició, perquè al paradís no es pot ser desgraciat. Així, el reclam turístic ven al viatger exotisme i també felicitat. No hem d'oblidar que la recerca de la felicitat és un dels més grans desigs de l'inconscient de la societat del Nord i que la recerca del paradís perdut està fortament arrelada a les nostres tradicions culturals. Els nostres avantpassats plasmaven aquest desig en produccions literàries que narraven els fabulosos viatges d'algun heroi a terres llunyanes. El paradís sempre és un lloc llunyà, inaccessible a la majoria dels mortals. La societat industrial el fa accessible i el plasma en la indústria turística o en el cinema d'aventures. Però... existeix aquest paradís? Per fer reflexionar els alumnes sobre aquesta qüestió hem de recórrer a contrastar la informació.

Comparar la visió idíl·lica de Bali del vídeo amb la informació de l'annex "Informació sobre Bali" (unitat 1) sobretot pel que fa als aspectes d'economia, societat i història. Identificar les contradiccions amb el concepte de "paradís" que es troben en la informació escrita. A partir de les pàgines d'informació sobre Bali a l'annex de la unitat 1 es poden observar contradiccions entre la visió que ofereix el text escrit i la del videoreportatge. Subministrar aquest text als alumnes amb un qüestionari d'anàlisi pot ser interessant per veure si quan visionin i comentin el vídeo hi detecten algunes d'aquestes contradiccions. De fet, a la llum d'aquest text, la visió del vídeo apareix com a molt idealitzadora de la vida balinesa. El vídeo evita les consideracions sociopolítiques, no parla de les característiques de la societat de castes ni de la modernització de l'agricultura ni dels problemes ecològics que se'n deriven. Es tractaria així d'esbrinar si les activitats fetes fins ara en aquest crèdit han millorat la capacitat crítica dels alumnes davant la informació audiovisual i si s'ha aconseguit estimular la capacitat de relacionar les informacions rebudes per mitjans diversos, d'una manera autònoma i sense intervenció del professor.

CONTINGUT DE LA VEU EN OFF (GUIÓ LITERARI)

La República d'Indonèsia està formada per quasi catorze mil illes. Durant anys, una d'aquestes illes ha atret especialment l'atenció. L'illa de Bali.

Els turistes es meravellen de la bellesa de l'exuberant escenari tropical de Bali i de la singular cultura dels seus habitants. Sovint se l'anomena "paradís". Una qualificació amb la qual els balinesos estan d'acord.

Els creuen que l'illa és propietat dels déus. I només en tenen cura en nom dels déus.

Per agrair als déus que els hagin ofert aquesta responsabilitat, els balinesos celebren processons i fan ofrenes i festes, tot esperant que els déus hi participin.

A Bali la vida diària i la religió van molt lligades. Cada doscents deu dies, agraeixen a la deessa Saraswati que els hagi donat saber i educació. El pare reuneix la família per explicar un cop més la història de la bella deessa.

"¿I a qui no li agrada ser maca?", pregunta a les seves filles. Però no n'hi ha prou amb ser maques. Sense intel·ligència, no podríem sobreviure.

Quan els petits ja coneixen la història, el pare fa algunes bromes per fer-la més interessant. "La deessa pot ser maca, però vosaltres ho sou més", els diu.

Wayan, ¿què simbolitza la deessa? El saber, la música i les arts i l'harmonia amb la comunitat.

Les festes i les vacances són una part important de la rutina quotidiana.

Al poble de Wayan aquesta rutina, establerta fa centenars d'anys, ha canviat poc.

Els agricultors encara van cada matí als camps d'arròs, però ara ho fan per aquesta nova carretera asfaltada. I només fa deu mesos que tenen electricitat.

Malgrat aquests canvis, Wayan encara ha d'anar a buscar aigua de la font del poble cada matí i cada tarda. Ara té dotze anys, i ja en fa molts que carrega aigua.

A Bali tothom té un paper molt ben establert. Anar a buscar aigua és feina de dones. L'àvia de Wayan sempre fa feina. Per a ella, deixar de fer coses com aquesta seria renunciar a la vida.

Les dones fan moltes de les tasques diàries. Wayan és la més gran i, per tant, li toca fer més feina. Per a ella el dia comença a les 5.30 del matí. Cada matí cuina tres quilos d'arròs per als vuit membres de la família. A l'hora de dinar, preparen verdures i una mica de carn per afegir a l'arròs. O potser unes anguilles fregides. Perquè l'arròs sigui més gustós, hi afegeixen una generosa quantitat de bitxo. Si no hi esteu acostumats, la boca us cremarà i els ulls us ploraran.

A la part del darrera de la majoria de les cases hi ha la cort dels porcs. Els animals mengen les deixalles. Bé, el bitxo potser no.

Wayan treballa sola poques vegades. Les seves germanes l'ajuden a netejar la casa. Els balinesos tenen una manera molt especial de donar noms als seus fills. El primer es dirà Wayan, tant si és dona com si és home. El segon Made, el tercer Nyoman i el quart Ketut. Si tenen un cinquè fill, ell o ella es dirà Wayan un altre cop, i així successivament.

En un clima calorós com el de Bali, tothom passa el temps fora de les cases. Encara que és normal trobar ànecs i gallines voltant lliurement, els galls de brega els tenen en gàbies perquè de seguida que surtin comencin a lluitar.

Aquests vells encara guarden com un tresor els seus galls de brega. Sovint els treuen de les gàbies per fer-los un massatge.

Es pregunten on aconseguiran els diners per apostar en la propera lluita de galls. Ningú no els deu haver dit que, ara, apostar és il·legal.

Tornem al carrer principal. Wayan i les seves amigues ja estan fent una altra feina. Normalment, en tornar de l'escola planegen el que han de fer a la tarda. Així poden treballar juntes i és més divertit.

Però no hi ha pressa. El ritme de vida a Bali és reposat.

Aquestes flors són per a les ofrenes diàries als déus. Per a les cerimònies especials es fan ofrenes molt més elaborades.

Els infants de Bali de seguida són tractats com adults. Els deixen que ells mateixos s'organitzin les responsabilitats.

L'arròs és a Bali la base de la dieta. Aquests magnífics camps d'arròs ja tenen centenars d'anys.

Un cop ha crescut, l'arròs necessita poca atenció. Només una persona que mantingui els ocells a distància.

Però per plantar l'arròs sí que cal molta gent.

Al poble de Wayan tothom dona un cop de mà. La mare de Wayan fa ofrenes als déus locals perquè la feina vagi bé.

Encara que el pare de Wayan sigui mestre, els camps d'arròs de la família tenen per a ell la mateixa importància. Abans d'anar a escola o cap al tard, l'únic moment possible en què es pot fer esforç físic en un clima tan calorós, s'uneix als plantadors d'arròs.

Els infants segueixen l'arada per buscar anguiles, ¡que podrien ser el dinar de l'endemà!

Les germanes de Wayan, Nyoman i Made, també ajuden a remoure el fang. ¡Embrutar-se d'aquesta manera ja no és tan divertit! Com ja hem dit, tothom hi participa. ¡Fins i tot els ànecs!, mentre els puguin controlar. Les seves potes palmípedes remouen el fang i el seu apetit voraç manté baixa la població d'insectes.

L'arròs necessita molta aigua per créixer. Això no és cap problema en un clima tropical com el de Bali. A les zones més fèrtils de l'illa poden produir fins a tres collites cada catorze mesos.

Els bous treballen de valent, però se'ls tracta molt bé. Els balinesos dediquen tot un dia a donar gràcies als animals i als objectes que utilitzen. Els bous no són cap excepció; fins i tot tenen un dia de descans abans que comenci l'època de llaurar.

El mercat més pròxim és a tres quilòmetres de camí, ¡i això anant per la drecera a través dels camps d'arròs! La majoria de dies, Wayan arriba al mercat abans de les vuit del matí per vendre fruita i verdura cultivada a casa. És una altra manera de complementar els ingressos de la família.

A Bali, les dones s'encarreguen dels assumptes de diners. De ben petites, doncs, ja aprenen la tècnica per aconseguir un bon preu.

Amb els diners de la venda, Wayan compra alguns bitxos vermells picants.

Aquesta és la versió balinesa del menjar per emportar-se. Una fulla de plataner en lloc d'un envàs de plàstic.

Wayan escull aquests pastissos dolços d'arròs per endur-se a casa. ¡Són molt dolços!

Aquests dies tots els infants de Bali han d'anar a l'escola local. El primer que fan és segar l'herba i netejar el pati. Són molt hàbils en l'ús del falçó, un instrument molt perillós. El que més preocupa aquests infants és qui neteja les nostres escoles, si els estudiants no ho fan.

El que sorprèn més de tot és que ens trobem en plenes vacances escolars. Però encara continuen assistint a l'escola més propera durant força hores, dos o tres dies a la setmana.

Quan no és temps de vacances, fan quatre hores de classe. Tenen nou assignatures. Totes les classes es fan en llengua indonèsia. A l'hora de l'esbarjo i amb els de casa parlen balinès.

Normalment, abans d'escombrar escampen una mica d'aigua perquè no s'aixequi tanta pols. ¡Avui no cal que ho facin!

Mentre els nens juguen sota la pluja, les nenes s'entretenen fent les ofrenes per demà. L'endemà és el dia de Saraswati.

Però la quitxalla de Bali no es passa tota la vida treballant. Tenen molt de temps per jugar.

Aquest és un dels seus jocs preferits. No hi ha joguines prefabricades o jocs de vídeo. S'ho passen bé amb qualsevol cosa que trobin.

No hi ha cap metge al poble, però un cop al mes els visita una infermera. Tots els infants menors de cinc anys, com el germà petit de Wayan, Ketut, passen una revisió gratuïta.

Wayan vol ser la primera metgessa del seu poble quan sigui gran.

Però les creences ancestrals dels habitants de Bali els fa retrocedir encara cap a mètodes curatius tradicionals.

Aquest curandero fa servir una barreja d'hipnotisme, oracions i medicina d'herbolari per fer el diagnòstic i guarir els seus pacients.

Prega al déu que li ha donat el poder de sanar, que baixi i beneeixi el pacient perquè es guareixi.

Aquest jove va acudir a ell fa dues setmanes amb el cos greument inflat.

El curandero prepara una mescla d'arròs, sàndal, gíngebre i clau ¡i l'aplica d'aquesta manera tan estranya!

Per evitar que entrin mals esperits, posen ofrenes a la porta de casa al matí, al migdia i a la tarda. Aquesta és una ofrena especial, que es fa cada quinze dies. El gos de la família ja es llepa els bigotis imaginant-se el festí.

Els ànecs, que tornen dels camps d'arròs, només s'hi interesssen de passada.

La gent del poble és com una gran família. Tothom es coneix i l'ambient és amistós i solidari.

Els gossos no tenen tanta sort. Els balinesos creuen que són reencarnacions de gent malvada.

"Gunung Agung", literalment 'la gran muntanya', és el volcà més alt dels que van crear l'illa. Els balinesos creuen que és la mansió dels déus i de la deessa Saraswati.

Cada dos-cents deu dies la gent de tota l'illa es reuneix per agrair a la deessa que els hagi atorgat el saber. I preguen perquè els ajudi a augmentar-lo.

La religió balinesa és una barreja d'hinduisme i una mica de budisme, juntament amb el culte primitiu a la natura.

Wayan i la seva mare han preparat ofrenes especials: fruita, els pastissos dolços d'arròs i flors.

La família col·loca els seus llibres en el temple familiar, per a la primera cerimònia d'avui.

Encara que creuen en un déu principal, Brahma, existeixen centenars de déus per a qualsevol ocasió que us pugueu imaginar.

La deessa Saraswati és la muller de Brahma. Els seus quatre braços sostenen el lotus de la puresa, un instrument musical que simbolitza la música i les arts, el lontar o llibre del saber, i una cadena que simbolitza la importància d'estar en harmonia amb els qui t'envolten. El cigne blanc també simbolitza la puresa.

La família es reuneix per a les oracions. Però falta algú. ¡No, el gos, no! És el petit Ketut.

El sacerdot de la família guia les oracions. Primer, dirigides a tots els déus del "Mont Agung". Els cants fan que les oracions arribin fins als déus.

El sacerdot prega a Saraswati per agrair-li els seus dons i demana el seu ajut per augmentar el coneixement i la saviesa.

La família rep l'aigua beneïda, que els netejarà i purificarà.

Més tard, al temple de l'escola, les ofrenes que van fer durant la tempesta d'ahir ja són a punt.

El consiliari de l'escola els encoratja a tots perquè preguin per tenir força per estudiar. Amb les oracions també demanen a la deessa que accepti les seves ofrenes.

Avui és un dels dies preferits dels infants. Tenen vacances d'estudi. De fet, no és permès de llegir ni escriure en tot el dia.

Les flors són un símbol de bellesa i harmonia. Les flors i l'arròs han estat beneïts per la deessa Saraswati. L'arròs simbolitza la sort.

Semblaria difícil de canviar aquesta forma de viure, però la major amenaça per a la vida tradicional de Bali és, alhora, la seva principal font de riquesa: el turisme.

Unes 800.000 persones de totes les nacionalitats visiten l'illa cada any.

La majoria no fan res més que relaxar-se prenent el sol a les piscines i terrasses dels hotels de la península sud de l'illa.

Alguns s'arriben fins a pobles com Ubud, que és el centre artístic de Bali. A les botigues i al mig del carrer, els balinesos utilitzen les seves millors habilitats per regatejar i aconseguir un preu millor.

El turisme ha augmentat en els últims 20 anys i ha tornat a despertar l'orgull dels balinesos pel seu art.

Els infants es veuen involucrats de forma creativa en aquest negoci. Fan diners extra per ajudar les seves famílies o per pagar l'escola. (MÚSICA)

Molts balinesos creuen que els seus lligams familiars, comunitaris i religiosos són tan forts que podran resistir l'onada de mercantilisme que comporta el turisme. El temps ho dirà.

El poble de Wayan encara no és a les rutes turístiques. Al vespre del dia de Saraswati es fa una gran festa. Tot el poble hi assisteix.

Wayan i les seves germanes participen en la dansa de benvinguda que obre la celebració.

Alguns nois també aprenen a ballar, però la majoria formaran part de l'orquestra típica del poble, anomenada gamelan.

De vegades les festes s'allarguen fins a la nit. Però no pas aquesta nit, perquè l'endemà al matí hi ha més obligacions cap a la deessa Saraswati.

Però ara, no tan seriosos, els balinesos completen la purificació de la ment i el cos. Ara s'han regenerat i estan preparats per augmentar el seu saber. Wayan, com sempre a Bali, té els amics i família al seu costat.

UNITAT 5. BRASIL

Temporització: 5 hores

Durada del vídeo: 25'

Continguts d'educació audiovisual: la sonorització (primera part): sons naturals, música, silenci.

Continguts temàtics principals: l'economia, l'ecologia, l'esport i la salut.

Materials de suport:

- El videoreportatge *Un dia en la vida d'un nen*, capítol 4, Brasil (distribuït per Serveis de Cultura Popular).
- Una gravadora.
- Enregistraments de música de Brasil.
- Llibres informatius sobre la biodiversitat a l'Amazònia.
- La normativa sobre abocaments industrials a l'aigua de la respectiva localitat
- Informacions de premsa sobre jugadors de futbol brasilers.
- Adreces d'ONGs que treballin en tasques de cooperació i solidaritat amb Brasil.

INTRODUCCIÓ

En aquesta unitat didàctica es tracta d'anàlitzar les diferències en el tipus d'evolució de les societats que tractem de conèixer. En el cas concret de la vida d'un nen a Brasil, tenim l'oportunitat de valorar la contradicció d'un país definit tècnicament com industrial-agrícola en vies de desenvolupament, però amb importants desequilibris que fan considerar-lo subdesenvolupat.

Ens proposem fer comprendre que el subdesenvolupament és una situació sociopolítica fruit d'un tipus concret d'organització social i econòmica que es produí a Europa amb el capitalisme, i que posteriorment es va exportar a altres continents, tot imposant unes relacions de desigualtat i dependència.

Els factors que intervenen en el subdesenvolupament hauran de ser coneguts per l'alumnat que el tracta. Fomentarem, doncs, d'aquesta manera la consciència crítica del Primer Món, tot reconeixent que en aquest també es produeixen greus situacions de marginació i de pobresa. Veurem com són les condicions de vida en un raval de Manaus, a l'Amazones, on no hi ha ni serveis ni escola. Però tindrem en compte que els suburbis de "favelas" prop de les grans ciutats, sense projecte urbanístic, sense gas, ni aigua, ni electricitat ni serveis urbans existeixen també en les ciutats del Primer Món.

En l'àmbit de l'educació audiovisual farem un primer intent de sensibilització dels alumnes als sons i a la música. Aquest tema serà desenvolupat a la unitat 6.

SEQÜENCIACIÓ

1. *La sonorització (primera part): sons naturals, música, silenci.*
2. *El tractament de la informació*
 - 2.1. *Un viatge per l'Amazònia*
 - 2.2. *Desforestació: la selva i els seus habitants en perill*
 - 2.3. *Tots necessitem aigua*
 - 2.4. *La riquesa mal repartida*
 - 2.5. *L'esport com a mitjà de promoció social*
 - 2.6. *La salut i els drets humans*

ACTIVITATS

1. La sonorització (primera part): sons naturals, música, silenci

Iniciarem la unitat amb el visionat del reportatge tot dient als nois i noies que es fixin en la música, amb l'objectiu de fer-los adonar que no en senten cap i així introduir el valor narratiu del silenci.

ACTIVITAT 1 Fer dues llistes: una dels sons que surten al reportatge i una
Els sons naturals altra dels que els alumnes senten a la seva vida quotidiana.

Comparar les llistes i treure les conclusions de les diferències observades. Amb aquesta activitat, l'alumne es veurà obligat a classificar les informacions disperses. Les primeres llistes de sons probablement seran caòtiques, però segurament s'adonaran que per comparar els sons del reportatge i els de la seva vida quotidiana cal agrupar-los amb algun criteri. Un criteri de classificació operatiu pot ser l'àmbit en què es produeixen els sons: la casa, l'escola, el mercat, el carrer, l'espai on es juga, etc. D'altra banda, els nois i noies escoltaran allò que senten cada dia, és a dir, s'estimularà la seva capacitat d'observació de l'entorn immediat.

ACTIVITAT 2 Exercici d'identificació dels ritmes i tipus de música més
Ritmes i música coneguts. Aquesta activitat té com a finalitat incrementar la cultura musical dels alumnes, afavorir l'audició d'un ventall

musical més ampli i fomentar el respecte i la sensibilitat envers diferents tipus de música.

ACTIVITAT COMPLEMENTÀRIA Estudi del text "La vista i l'oïda" d'Isabelle Leymarie (Annex 5.1, pàg. 77)

ACTIVITAT 3 Sonorització musical del reportatge Exercici de sonorització musical del reportatge. Aquesta activitat té per objecte familiaritzar l'alumne amb una música diferent de la que escolta habitualment i al mateix temps reflexionar sobre les sensacions que pot transmetre la música i com aquesta pot distorsionar o reforçar els sentiments que provoquen les imatges.

2. El tractament de la informació

2.1. Un viatge per l'Amazònia

ACTIVITAT 4 Animals i plantes de l'Amazònia Identificació de les espècies animals i vegetals que viuen a l'Amazònia.

Distribució dels alumnes en grups per a la confecció de murals on es representin aquests elements. Aquesta activitat té com a finalitat conscienciar els alumnes de la riquesa en biodiversitat de l'àrea amazònica i sensibilitzarlos, per extensió, envers la preservació de la riquesa biològica del planeta.

ACTIVITAT 5 El cautxú Breu recerca sobre les utilitats industrials d'una de les espècies amazòniques, el cautxú. A partir d'aquesta activitat, es pot introduir la reflexió sobre els interessos econòmics que fomenten l'exploració forestal en benefici de la indústria.

ACTIVITAT COMPLEMENTÀRIA Recerca sobre la utilització econòmica dels boscos del propi país.

2.2. Desforestació: la selva i els seus habitants en perill

En aquest apartat es planteja el tema de la desforestació, la pèrdua de biodiversitat i l'agressió que pateixen les formes de vida de la població amazònica.

ACTIVITAT 6
La desforestació Contrastar informacions sobre la vegetació amazònica (Activitat 4) amb les imatges que ens mostra el videoreportatge. Amb aquesta activitat es busca que l'alumne relacioni les informacions rebudes de diverses fonts per tal de deduir nous conceptes. El concepte que hauria de sorgir d'aquesta activitat és el de desforestació.

ACTIVITAT 7
Poblacions indígenes Activitat de recerca per aconseguir informació sobre les poblacions indígenes. En aquesta activitat és molt interessant que els alumnes entrin en contacte amb organitzacions no governamentals que els podran subministrar informacions que no solen aparèixer als mitjans de comunicació o als atlas de geografia humana.

ACTIVITAT 8
L'ésser humà i la natura Lectura comprensiva i comentari dels textos proposats en el Quadern de l'alumne.

Després que els alumnes discuteixin en petit grup el significat d'aquests textos, es pot encetar un col·loqui a la classe, moderat pel professor, sobre el sentit de les nostres relacions amb la natura i amb la resta de poblacions del planeta, incloses les poblacions indígenes.

ACTIVITAT 9
Medi ambient i pobresa Lectura comprensiva i comentari del text de Carlos F. Bellé al Quadern de l'alumne. Un cop introduïa la problemàtica de la pobresa d'una gran quantitat de camperols brasilers, el text exposa l'opinió sobre els problemes ambientals d'un d'aquests camperols. Un cop entès el text, es pot comparar amb la situació exposada al reportatge i, si és possible, amb la situació d'algun barri o zona de població molt pobre al propi país.

2.3. Tots necessitem aigua

El problema de l'aigua l'abordem des de la perspectiva de la incidència que tenen les dificultats d'accés a l'aigua potable en la salut de la població i els efectes de la contaminació de l'aigua sobre tots els éssers vius.

ACTIVITAT 10
L'accés a l'aigua Observació, a les imatges del videoreportatge, de les dificultats en el subministrament d'aigua.

Comparació amb la situació de vivències personals de l'alumne.

Recerca d'informació sobre les àrees del món que pateixen aquest problema. Es pot demanar als alumnes que reflecteixin aquesta informació en un mapa del món. Seria un mapa temàtic a tenir en compte quan a la unitat 7 fem el treball de síntesi. Cal recordar que s'ha explicat als alumnes que és un mapa temàtic a la unitat 1.

ACTIVITAT 11 (APROFUNDIMENT) Recerca sobre la reglamentació i l'aplicació pràctica de la política mediambiental a la localitat dels alumnes.

Recerca de caràcter històric sobre el subministrament d'aigua a la població. Es recomana recórrer a la història oral per esbrinar com s'aconseguia l'aigua abans que hi hagués la xarxa de subministrament actual i quins problemes s'han patit a través del temps. Els nois i noies poden entrevistar la gent més gran de la població, enregistrar les seves veus i recollir imatges referides a aquest tema.

2.4. La riquesa mal repartida

Aquest apartat comença centrant-se en les creixents desigualtats en la distribució de béns, dins d'un mateix país i, a nivell mundial, entre els països que anomenem "desenvolupats" i els que coneixem com a "països en vies de desenvolupament". Les aclaparadores dades que es donen sobre el Brasil poden ajudar els alumnes a entendre millor l'abast de les imatges que han vist al videoreportatge. Finalment s'intenta donar una visió de la pobresa, més global que la purament econòmica, que contempla tots els drets fonamentals de les persones, un dels quals però no l'únic és el dret a una vida material digna, i considera pobresa qualsevol forma de desposseïció d'aquests drets.

ACTIVITAT 12 Mancances i projecte de desenvolupament Aplicació dels conceptes explicats en els diversos apartats de la unitat a l'anàlisi del videoreportatge, amb identificació de les mancances de béns i de drets.

Suggeriment per part dels alumnes de projectes de desenvolupament amb criteris de cooperació, justícia i solidaritat. Aquesta segona part de l'activitat és especialment interessant per esbrinar que entenen els nois i noies per

desenvolupament i què volen dir per a ells els conceptes de cooperació, justícia i solidaritat.

ACTIVITAT COMPLEMENTÀRIA Estudi del text "Cuatro niños mueren asesinados cada día en Brasil" (Annex 5.2, pàg, 79)

ACTIVITAT 13 L'economia Exercici d'adquisició o reforçament de conceptes relacionats amb l'economia i que apareixen freqüentment als mitjans de comunicació.

2.5. L'esport com a mitjà de promoció social

Aquí farem fixar els alumnes en la importància que, segons el vídeo, té el futbol per als nois brasilers.

ACTIVITAT 14 El futbol Elaboració d'un reportatge sobre els jugadors de futbol brasilers més famosos. Convindria demanar als alumnes que recullin en anècdotes que posin de relleu quina importància donen els afeccionats brasilers als seus ídols futbolístics.

2.6. La salut i els drets humans

En aquest punt es fa una breu explicació del concepte de salut segons la OMS i se'l posa en relació amb els drets humans.

ACTIVITATS 16 Salut i drets humans Aquesta activitat pretén que l'alumne reflexioni sobre la relació entre drets humans i salut (seguint la definició de la OMS) i, a més, sobre els recursos sanitaris de la seva localitat.

ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES Recerca en dues parts sobre l'agricultura. En la primera part es tractarà d'analitzar les diferents fases de la producció i distribució agroalimentària:

- a) producció i selecció de llavors i animals, fabricació d'eines, màquines, adobs, pesticides...
- b) feina de l'agricultor (conreus, cria del bestiar)
- c) elaboració industrial dels productes alimentaris
- d) distribució i venda dels aliments
- e) sectors de la nostra població que es dediquen a la producció d'aliments

- f) confecció d'un gràfic i/o una taula i/o preparació d'una exposició de fotografies il·lustratives de cada una de les fases del procés amb els títols explicatius corresponents.

En la segona part es proposa una reflexió sobre els components de la nostra dieta:

- a) realització d'una primera classificació: productes naturals i productes elaborats
b) esbrinar quins aliments hem d'importar i quina és la seva procedència, i quins exportem cap a quins altres països.

CONTINGUT DE LA VEU EN OFF (GUIÓ LITERARI)

Són les cinc del matí quan la mare fa aixecar tota la família del llit. El sol encara no ha sortit, però la temperatura ja és de vint graus.

Rubén es penedeix del dia en què va dir que es feia responsable d'anar a buscar aigua. Ara, cada matí ha de fer un camí molt llarg: 300 metres de baixada cap a la vall i tornar, per carregar quinze litres d'aigua. I per acabar-ho d'adobar, l'aigua només és per rentar i dutxar-se. Aquesta aigua no és potable. Abans, el lloc que ocupa el poblat era un abocador d'escombraries.

A l'hora d'esmorzar estan tots junts: l'àvia, la mare, el pare i el germà petit de Rubén, José. Només fa cinc mesos que es van traslladar a viure aquí. El pare de Rubén i alguns altres van trobar, en aquest racó cremat de jungla, un indret per viure-hi. No hi ha lloc per a ells a la ciutat. Van construir les seves cases aquí, de pressa i en secret, perquè està estrictament prohibit.

A les set del matí, el seu pare se'n va a ciutat a buscar feina. Fa dues setmanes que el van despatxar. Al port hi va haver rumors que el seu pare i altres persones havien pres possessió d'un tros de terra per construir-hi un poblat nou.

El nom de la ciutat és Manaos, una vella vila portuària a l'immens Amazonas, en plena selva. La família viu als afores.

Ahir va tornar a ploure i va entrar aigua dins la casa. Rubén i la seva àvia han d'adobarne el sostre. Però amb prou feines tenen alguna eina i uns quants taulons i claus. L'àvia li diu a Rubén que vagi a demanar claus a la casa del costat. Però els dos claus del seu veí, Souza, no els serviran de gaire. Han d'anar a comprar-ne a ciutat.

Per a Rubén no hi ha res més bonic que aquests cavalls. Són els seus millors amics. Ningú no sap on els va aconseguir, Pedro. Ell diu que un dia van aparèixer a la porta de la seva barraca. També diu que algun dia treballarà en un circ amb els cavalls. Per això els entrena cada dia.

El seu joc preferit és el futbol. Tots volen arribar a ser jugadors del Club de Futbol Manaos algun dia. Si més no, ho somnien. Com que al poblat encara no hi ha escola, hi juguen totes les estones que poden.

A les onze del matí arriben els bombers amb l'aigua potable. Aigua pura que es pot beure. Toca a vint litres per família. S'ha de fer cua per aconseguir-ne. El pare Marcello i la germana Elena, dos missioners que s'encarreguen dels poblats nous, planegen construir un petit dipòsit d'aigua. Però encara no hi ha prou diners.

Ahir, Rubén va pescar aquest parell de peixos al riu Amazonas. Li agrada amb bogeria el gust del peix a la graella, tal com el cuina l'àvia.

La migdiada ha estat curta. Rubén decideix anar a ciutat a comprar materials per refer la casa. Però primer ha d'anar a trobar el seu pare al port.

Avui tampoc ha trobat feina. Està tan deprimat que ni tan sols té forces per estar enfadat. Entre tots dos intenten que els venguin el material amb un crèdit.

Elvira, la dona del botiguer, diu que no. Sense diners, no hi ha claus, ni martell, ni paper de brea, ni taulons. La dona els recrimina que no hagin pagat les últimes tres factures. A la tarda torna a ploure, puntual com cada dia. ¡Maleïda pluja! ¡ja hi tornem amb les goteres!

Però, com a mínim, Rubén es pot dutxar. La pluja també té una part divertida.

La germana petita de Rubén va morir fa un mes. Des d'aquell dia la mare està molt trista. No ho pot suportar. La nena es va posar malalta i no van poder pagar un metge. Per això va morir, senzillament.

La seva mare vol que cada tarda els fills l'acompanyin a la tomba. En aquest cementiri només hi ha criatures petites, que van morir de gana o perquè cap metge no els va poder visitar.

Cap al tard arriba la germana Elena. Va ser idea d'ella que prenguessin aquest tros de terra per construir-hi un poblat. Sovint porta sopa calenta, amb trossos de carn. Aviat anirà a viure al poblat, per poder ser de més ajuda.

A les vuit, Rubén, Lucio i Marco naveguen per l'Amazones en direcció al port. Potser allà trobaran feina. Els pescadors sempre busquen canalla perquè classificar el peix.

Aquesta nit estan de sort. No hi ha gaire competència. Hi ha una barca que ha fet molt bona pesca. Aconsegueixen pujar a bord i posar el peix en gel. És menjar per als hotels més luxosos de la ciutat. Hotels que Rubén mai no podrà veure per dintre.

Cap a primeres hores del matí ja han acabat la feina i se'n tornen cap a casa. Rubén està content i orgullós.

Ha aconseguit els diners per arreglar el sostre. I amb el peix que li han donat en tenen per dos dies.

¡Ah!, per cert, Rubén només té nou anys.

ANNEX 5.1

La vista i l'oïda

D'on venen les concepcions musicals diferents que de vegades s'observen d'una cultura a una altra? Potser de la relació que cadascuna manté amb el cos...

La música existeix en totes les societats, però els cà nons estètics, els comportaments, les normes, implícites o explícites, de vegades antagòniques i fins i tot irreconciliables, tendeixen a establir diferències entre els diversos universos musicals. Alhora, aquestes divergències generen jerarquies, judicis de valor, sovint desvirtuats per una comprensió errònia del fenomen musical. La clivella és particularment gran entre la música clà ssica occidental i les músiques negres, el coneixement, execució i apreciació de les quals semblen regits per criteris diametralment oposats.

Cada ésser humà -i cada civilització- dóna prioritat a un o a uns quants sentits en la seva aprehensió del món. Mentre a l'Occident l'ull, lligat amb l'intel· lecte, ocupa un lloc preeminent, a les societats negres es dóna més importà ncia a l'oïda, més física, més corpòria. Efectivament, l'oïda està lligada al parasimpà tic, explica Nicole Ricaille, els treballs del qual sobre aquest òrgan seguint les investigacions del doctor Guy Bérard permeten de guarir pacients que pateixen depressió greu. De nit, mentre dormim, l'oïda recarrega el cos com una bateria, i el seu mal funcionament pot provocar una disminució de la força vital. Les corbes auditives, establertes per mitjà de tests especials, mostren alhora les freqüències que sentim i la nostra lateralitat i revelen tant el nostre perfil psicològic com certes perturbacions fisiològiques i, fins i tot, en alguns casos, antecedents familiars. Pot passar que un infant es negui a escoltar la veu d'un dels pares o professors perquè té por de la seva reprovació o de la seva còlera i així suprimeixi involuntà riament les freqüències que corresponen a aquesta veu que per a ell és insuportable. En arribar a l'edat adulta, l'absència d'aquestes freqüències, que a la infantesa tenia una funció protectora, pot comportar diversos trastorns i fins i tot un estat depressiu i propensió al suïcidi. En un altre ordre de coses, les freqüències greus podrien correspondre generalment, segons Nicole Ricaille, més aviat al material, i les freqüències agudes a l'espiritualitat.

Un enfocament cerebral

El món occidental, que dóna un paper preeminent a les arts plà stiques i a l'escrit (que passen per la vista), tendeix a apreciar la música de manera intel· lectual i de vegades cerebral, a través de la partitura i de la interpretació (considerada com una "lectura" de l'obra), lligada a convencions relativament estrictes i apartades de la corporeïtat. També estimula el desenvolupament de disciplines discursives, com la musicologia, la sociologia o la filosofia de la música. Algunes partitures musicals contemporà nies per l'abundor de símbols grà fics s'acosten cada vegada més a l'art plà stic, i en alguns compositors (i artistes plà stics) actuals la conceptualització de l'obra, la "ideació", és més important que el contingut musical i fins i tot que l'emoció. A l'Occident, també s'estableix una distinció molt marcada i gairebé una dicotomia entre la música clà ssica (que inclou la música sacra), considerada música "seriosa", i la música popular o folklòrica, que no té gaire consideració.

També se separa la música de la dansa i de la paraula, íntimament lligades en les societats negres, on hi ha una gran afecció per les faules cantades (*mvet* camerunès sobretot), els contes ballats (*kont* de Santa Lucía i Surinam), els sainets dansats i cantats (*nummies*, relats bíblics o de vegades shakesperians, d'origen anglès, amb acompanyament de música, dansa i cant, molt difosos al Carib anglòfon), com també pel pas del llenguatge parlat al cant (*soul music, gospel*).

El cos polirítmic

Mentre a l'Occident hom insisteix en la fidelitat a un esquema establert, a l'Àfrica i a l'Amèrica negra es valoritzen la imaginació i la improvisació en l'oratória, la música i la dansa. Un coreògraf antillà em confessava no fa gaire que els ballarins clàssics europeus amb els quals havia treballat memoritzaven perfectament els passos i tenien una tècnica impecable, però no ballaven pas *amb* la música. Era, m'explicava, com si dansa i música fossin àmbits separats que els ballarins intentaven de superposar, de fer coincidir.

Ara bé, en la música negra, el ballarí no se ceneix pas cegament al ritme: ell mateix, dissociant les parts del cos, crea els seus propis poliritmes a semblança d'un instrument musical (el *tap dancing*, cops de taló amb música de jazz, és un famós exemple de la creativitat rítmica del ballarí). I fins i tot pot passar, com en la rumba brava cubana o la bomba porto-riquenya, que el ballarí imposi els seus ritmes als instruments de percussió, i que aquests s'hi adaptin. Billy Bergman observava parlant del *yanvalou*, una de les danses del vodú haitià: "El *tempo*, que se superposa a una pulsació lenta, dóna una falsa impressió de rapidesa. Dicta una dansa fluida on els peus es mouen de pressa, el cap lentament i el tors encara més lentament. Aquesta manera polirítmica de ballar és la clau de totes les danses llatino-caribenyes. els ballarins d'aquestes regions no intenten d'imitar mai exactament la complexitat del *tempo*: de fet, llurs moviments donen el contrapunt a la textura dels ritmes. Sovint les persones que no estan acostumades als ritmes africans mouen els peus frenèticament seguint uns ritmes complexos d'un tambor que parla, com si fossin protagonistes d'una pel·lícula de l'oest en què un pistoler els disparés als peus. Els haitians saben, en canvi, que els gestos fluids i contrastats són més apropiats".

La interpretació de l'obra occidental, amb el cerimonial que l'envolta -l'escenari elevat que separa el públic dels músics; el director d'orquestra imposant, amb la batuta a la mà, la seva concepció de l'obra; el vestit de gala (frac, vestit de nit), el silenci gairebé religiós i la postura estàtica exigida durant el concert, i els aplaudiments finals demostra la distància que la separa de l'auditor, que no participa físicament en el fenomen musical i no té permís per ballar la música o per exterioritzar de manera gaire visible les seves emocions. Remarquen aquesta particular concepció de la música la glorificació del solista i l'admiració exagerada pel cantant d'òpera, les vedettes del *show business* i els ballarins clàssics (que són designats com a "primera estrella", *prima ballerina assoluta*, etc.) situats lluny de l'abast del comú dels mortals. Aquest fenomen correspon a l'exaltació del jo pròpia del món occidental.

Isabelle Leymarie,
musicòloga franco-americana.

El Correu de la UNESCO
Juny 1995

ANNEX 5.2

10/SOCIEDA
D

ONG

EL PAÍS, viernes 23 de
septiembre de 1994

Cuatro niños mueren asesinados cada día en Brasil

Amnistía Internacional denuncia la complicidad policial y la pasividad de los jueces

ELENA CASTELLÓ. Madrid

Más del 40% de los adolescentes muertos violentamente en Brasil en 1993 fueron asesi-

nados en sus hogares o a manos de delin-
cuentes, traficantes de droga y policías. Son
cuatro muertes infantiles diarias. El homicidio
de niños de la calle es la principal violación

de los derechos humanos en Brasil, según un
informe de Amnistía Internacional. Ocho chava-
les de la calle viajaron ayer a Andalucía, invita-
dos por ayuntamientos y una ONG de Málaga.

"Vengo de una comunidad muy sufrida". Eveline, que pasará con otros siete *niños de la calle* un mes en Andalucía, tiene 16 años y explica con naturalidad cómo los *marginales* y la policía roban, pegan y matan a centenares de chavales que como ella y su hermano Joao Paolo, de 14 años, salen a la calle "con una bolsa para vender y así ayudar a los padres". Su mercancía: bizcochos caseros.

Vienen de Fortaleza, una ciudad de millón y medio de habitantes del noreste de Brasil, con el mayor índice de prostitución infantil del país. "Cuarenta niños fueron asesinados allí entre enero y junio de este año y otros 100.000 están sin escolarizar", explica Beliza María Guedes, educadora del Movimiento Nacional de Meninos e Meninas da Rua, que ganó recientemente el Príncipe de Asturias de la Concordia.

Unos 25 millones de niños se ganan la vida vendiendo y callejeando, en Brasil. "Pero no son marginales, al menos tienen alguna familia", insiste Guedes. "Es importante hacer la diferencia, porque ésta es la razón de que quieran eliminarlos, acusándolos de delincuentes o drogadictos".

Cuatro niños mueren asesinados cada día en Brasil, un fenómeno que se está extendiendo, por ejemplo, a Colombia. Unos 45 millones están abandonados, 32 millones viven en la indigencia y 15 millones sufren desnutrición. "Las autoridades emiten informes, pero no actúan", dice César Díaz, portavoz de Amnistía Internacional. Las investigaciones policiales raramente se completan.

VALERIE DE LA DEHESA

Tres niños de la calle, durante la presentación de ayer del informe de Amnistía Internacional.

UNITAT 6. RWANDA

Temporització: 5 hores

Durada del vídeo: 26'

Continguts d'educació audiovisual: la sonorització (segona part): la banda sonora.

Continguts temàtics principals la comunicació, els mitjans de comunicació, l'escola, l'autosuficiència (la pesca).

Materials de suport:

- El videoreportatge *Un dia en la vida d'un nen*, capítol 5, Rwanda (distribuït per Serveis de Cultura Popular).
- Atlas.
- PC Globe o informació impresa de Rwanda.
- Les informacions sobre Rwanda de la unitat 1.
- Propaganda d'agències de viatges.
- Diferents diaris i revistes que parlin de la situació de Rwanda.
- Documents i reportatges de TV sobre la guerra de Rwanda o les seves conseqüències.
- Informació turística actual.
- Informació d'adreces reals de Rwanda.
- Adreces de ONGs que estiguin relacionades amb Rwanda.

INTRODUCCIÓ

En aquesta unitat proposem un treball de reflexió sobre els conceptes de comunicació, autosuficiència i escola i tots aquells aspectes col·laterals que els acompanyen. És per això que el que aquí proposem és un treball en grup, que fomentarà l'anàlisi i el contrast, i allò que se'n derivarà serà fruit de l'intercanvi i la confrontació d'opinions.

Primerament, la tasca del professorat serà la d'actuar com a dinamitzador dels grups, per tal que funcionin el més autònomament possible i, segonament, haurà d'incidir i ampliar especialment les aportacions que consideri més adients un cop els grups hagin enllestit conclusions. Finalment, tractarà que tot allò rellevant quedi a l'abast de tots els estudiants. Per això, el professorat fomentarà una posada en comú que servirà de reflexió final sobre els treballs dels grups.

Un punt previ a les conclusions serà deixar clar que quan es parla de subjectivitat en comunicació cal tenir present que nosaltres també en som, de subjectives.

tius. Més que amagar, doncs, que la imparcialitat no existeix, haurem d'explicar que hi ha diversos punts de vista. I explicarem quin és el nostre, per fer que cada alumne se'n pugui fer un de propi.

Del conjunt d'activitats que es proposaran als estudiants, el professorat en triarà les que consideri escaients i intentarà durles a terme fins al final. Per exemplificar-ho, una de les activitats proposades que considerem interessant és la d'establir una comunicació amb Rwanda. Fóra bo que l'activitat no acabés amb una simulació, sinó amb un contacte real com ara una trucada, una postal, una carta, un fax, un missatge de correu electrònic, etc.

Conjuntament amb el descobriment de Rwanda, proposem als alumnes un seguit d'activitats per aprofundir els coneixements ja adquirits a la unitat 5 sobre la sonorització. De fet se'ls demana de dissenyar una banda sonora sencera: sons, música i veu. Per descobrir la interrelació dels diferents elements que la componen i apreciar-ne la complexitat, fóra ideal, a més, dur-la a terme. Us hi animem.

SEQÜENCIACIÓ

4. La sonorització (segona part): la banda sonora
5. El tractament de la informació
 - 5.1. El contrast de fonts diverses: els mitjans de comunicació
 - 5.2. La comunicació: tecnologies i persones
6. Comunicació i aprenentatge
7. L'autosuficiència

ACTIVITATS

4. La sonorització (segona part): la banda sonora

Iniciem la unitat resumint els conceptes fonamentals sobre la importància i el significat de la sonorització d'un audiovisual i els diferents elements que la componen.

ACTIVITAT 1	Elecció d'una seqüència i anàlisi dels diferents elements de la
Anàlisi d'una	banda sonora, tot identificant els sorolls, les paraules i la
banda sonora	música i la seva funció narrativa.

ACTIVITAT 2
Creació d'una banda sonora alternativa

Exercici de sonorització alternativa pensada pels alumnes, que han de raonar la seva elecció. Aquest exercici pot ser molt laboriós tècnicament si no es disposa de material per fer-ho, però l'activitat es pot limitar a dir com es faria i explicar per què.

ACTIVITAT 3
Sonorització d'imatges dels alumnes

Exercici de sonorització d'unes imatges que expliquin algun fet o aspecte de la vida quotidiana dels alumnes. Aquesta activitat serveix per preparar material per a la unitat de síntesi (unitat 7).

2. El tractament de la informació

2.1. El contrast de fonts diverses. Els mitjans de comunicació

S'introdueix aquí una reflexió sobre la subjectivitat de la informació i el paper dels mitjans de comunicació en la selecció del que se'ns comunica.

ACTIVITAT 4
Comparació de fonts d'informació sobre Rwanda

Exercici de comparació de diverses fonts d'informació a partir del tractament informatiu que donen a les notícies sobre Rwanda diversos mitjans de comunicació. Comparació entre la informació rebuda a través dels mitjans de comunicació i l'obtinguda del videoreportatge.

Exercici d'empatia consistent en deduir les conseqüències que la guerra de 1994 pot haver tingut per als protagonistes d'aquest reportatge i tractar d'imaginar els seus sentiments.

ACTIVITAT 5
(APROFUNDIMENT)
Reflexió sobre la situació de Rwanda

Exercici de reflexió sobre el contingut de les informacions obtingudes a l'activitat precedent, amb un registre escrit de les imatges i aspectes que han cridat l'atenció de l'alumne.

Estudi de dos articles sobre l'evolució de la situació a Rwanda (Annex 6.1, pàg. 91)

Comparació del contingut del reportatge amb les informacions recollides sobre Rwanda a la premsa i a la unitat 1.

Després d'un debat sobre les reflexions que provoquin els coneixements adquirits, elecció del tractament informatiu que als alumnes els semblaria correcte.

ACTIVITAT 6
Els mitjans de comunicació

En aquesta activitat tots els grups han de treballar amb la mateixa notícia, però cada grup ho ha de fer a partir d'un mitjà de comunicació diferent (diaris, cadenes de TV o emissores de ràdio). Cal que es fixin en la importància que li dona cada mitjà, i com la tracten.

2.2. La comunicació: tecnologies i persones

Aquest apartat inclou una breu reflexió sobre les possibilitats que obren les noves tecnologies de la comunicació per a l'intercanvi entre grups i persones. A continuació es considera el fet en si de la comunicació, tant a nivell verbal com no verbal.

ACTIVITAT 7
Concepte de la comunicació

Qüestionari sobre aspectes de la comunicació per ser contestat en grup.

ACTIVITAT 8
La comunicació aquí i a Rwanda

Qüestionari sobre els mitjans de què disposem a la nostra societat per comunicar-nos i comparació amb el que el reportatge ens ensenya sobre Rwanda.

ACTIVITAT
COMPLEMENTÀRIA

Després de contestar els qüestionaris seria bo posar les respostes en comú amb el grup classe a fi de treure'n conclusions. Aquí convindria insistir en el fet que la comunicació es produeix a partir d'uns determinats valors. Si els valors de referència no són els mateixos per a l'emissor que per al receptor del missatge, és molt probable que hi hagi malentesos pel que fa al seu significat.

3. Comunicació i aprenentatge

En aquest apartat es considera la importància relativa de la família, la comunitat i l'escola com a transmissors de coneixements i valors socials, vehicles de comunicació entre la societat i l'individu, en definitiva com a vehicles de socialització. A més de comentar la importància de l'escola en el

reportatge sobre Rwanda, es pot fer referència al paper de l'escola en els països estudiats a les unitats 2 a 5.

**ACTIVITAT 9
Escolarització** Comparació de les activitats escolars dels alumnes amb les dels nens i nenes de Rwanda.

Reflexió sobre la situació de l'escolarització i la seva relació amb els drets humans.

**ACTIVITAT 10
Escola i món
laboral** Reflexió sobre les relacions entre l'escola i el món laboral a partir de l'anàlisi del contingut dels aprenentatges que hem vist a l'escola rwandesa i el que hem copsat del sistema de vida dels rwandesos. Comparació d'aquests factors a la nostra societat.

**ACTIVITAT 11
Reportatge** Planificació d'un reportatge visual o audiovisual sobre l'escola dels alumnes. Amb aquesta activitat poden posar en pràctica els coneixements adquirits durant aquest treball sobre la narració audiovisual. Al mateix temps, sencer o fragmentat, aquest reportatge es podrà utilitzar a la unitat 7 per confeccionar el treball de síntesi.

4. L'autosuficiència

En aquest apartat s'introdueix el concepte d'economia autosuficient, exemplificat en aquest videoreportatge.

**ACTIVITAT 12
Estudi
comparatiu de
l'autosuficiència** Comparació de les activitats en què és autosuficient la família del narrador del vídeo i aquelles en què és autosuficient la família de l'alumne.

Reflexió sobre les diferències d'autosuficiència entre la gent que viu a la ciutat i la que viu al camp.

Comparació entre el consum energètic de la família rwandesa i la de l'alumne.

**ACTIVITAT 13
Comuniació,
transport i
autosuficiència** Reflexió, a través d'un qüestionari, sobre la relació entre comunicació i transport, d'una banda, i autosuficiència, de l'altra.

ACTIVITAT 14
Capacitat productiva Comparació entre la capacitat de realitzar activitats productives dels nens de Rwanda i dels alumnes.

ACTIVITAT
COMPLEMENTÀRIA Com comunicar amb Rwanda? Establir una comunicació amb Rwanda amb el mitjà que sigui. Considerar que hi ha ONGs que hi tenen relació. En trobareu una llista a la pàg. 101.

CONTINGUT DE LA VEU EN OFF (GUIÓ LITERARI)

- *Aquest és el meu germà gran, Vincent. Té catorze anys. És pescador.*
- *Us pot semblar estrany, però aquí és normal.*
- *Vincent va estudiar fins al cinquè curs.*
- *Aleshores va començar a pescar amb d'altres nois de la muntanya.*
- *Cada nit van al llac.*
- *Quan el sol ja és alt, tornen.*
- *Amb peixos. Amb les xarxes plenes de peixos.*
- *Mediatrice, la meva germana gran, és com una mare per a nosaltres.*
- *És qui primer es lleva i té cura de tots.*
- *Els pillets de Pascal, Jean-Claude i Etienne li donen molta feina.*
- *Pascal té 13 anys, Jean-Claude 10 i Etienne 7.*
- *Tots van a l'escola. Però, per a ells, el dia comença molt abans.*
- *Han de fer molta feina abans d'esmorzar.*
- *En la nostra família tothom té la seva tasca.*
- *Quan vius del que et dóna la natura, no tens temps de mandrejar.*
- *No hi ha botigues ni restaurants.*
- *Nosaltres produïm tot el que mengem.*
- *Tothom hi ajuda, fins i tot el més menut.*
- *Mosé encara és massa petit per ajudar. Només té quatre anys.*
- *La mare està orgullosa de Mosé. Li agrada tenir-ne cura.*
- *El meu pare ho sap fer tot.*
- *Ell comença a treballar molt abans que nosaltres ens llevem.*
- *Va construir la nostra casa tot sol.*
- *"¿Per què és tan calenta la sqeta?"*
- *"Em sembla que hi he posat massa aigua".*
- *Per esmorzar mengem sopes de melca.*
- *La mare diu que és bo per a nosaltres.*
- *Mai no mengem amb els pares. És el costum d'aquí.*
- *"Vinga, Mosé, acaba-t'ho".*
- *"¿Es bo?"*
- *"Ara cap a l'escola".*
- *Els meus germans es posen els uniformes de l'escola.*
- *Han d'anar amb molt de compte. Els uniformes són cars.*
- *De casa a l'escola hi ha quasi sis quilòmetres.*

- És un camí llarg a peu.
- El fan dues vegades al dia. Per anar i per tornar.
- Ara en Vincent torna a casa.
- Ha estat pescant tota la nit.
- No en té gaire, de temps lliure...
- ... però sí que té un bon amic: Musabyimana.
- Ell s'encarrega de guardar les vaques.
- No tots els infants van a escola.
- No és pas perquè no siguin llestos.
- Alguns són massa pobres. D'altres prefereixen treballar.
- Sempre hi ha feina a fer a la muntanya.
- Un amic meu fa pots de terrissa.
- Allò que vosaltres anomeneu "feina d'homes", aquí la fan les noies.
- Fan maons.
- Altres nenes fan la feina de casa... Aprenents de mares.
- Els infants també recullen fulles de te. Treballen com els adults.
- Les criatures estan en bones mans. Més aprenents de mares.
- Tots aprenem a treballar amb les mans. Amb les mans i l'aixada.
- És la principal eina de l'agricultor.
- Un cop a la setmana treballem al costat de la carretera amb les aixades.
- Si volem viure bé, hem de mantenir la infraestructura.
- Ens ho ensenyen a l'escola. Allà també fem servir l'aixada.
- Dues vegades a la setmana hi ha mercat.
- La gent de la rodalia va al mercat per comprar i per vendre.
- Nosaltres hi venem fruita i verdura que ens ha sobrat.
- I podem comprar-hi tot el que no produïm nosaltres mateixos,
... com la roba del petit Mosé.
- Al migdia els meus germans tornen de l'escola.
- Els dos més petits tenen la resta del dia lliure,
... però en Pascal hi ha de tornar havent dinat.
- Vincent, el pescador, comença a treballar al vespre.
- Ha de dormir de dia,
- ... millor a primera hora de la tarda, mentre els petits juguen.
- T'ha d'agradar molt l'escola per caminar tant.
- Com podeu veure, no només estudiem francès i matemàtiques.

- "¡Etienne! A estudiar".

"Ja vinc".

- Al vespre, quan el sol comença a pondre's,... Vincent i els seus amics tornen al llac.

- Sempre van canviant de lloc per llençar les xarxes.

- D'aquesta manera sempre tornen amb peixos.

- Amb molts i molts peixos.

ANNEX 6.1

14/OPINION

EL PAÍS, jueves 21 de noviembre de
1996

DEBATES

Occidente y la tragedia de los Grandes Lagos

La llamada "comunidad internacional" está decidiendo estos días el alcance concreto de su intervención en la tragedia de los Grandes Lagos de África. El súbito e inesperado regreso a sus países, Ruanda y Burundi, iniciado el pasado viernes

por cientos de miles de refugiados hutus que se hallaban en Zaire, ha inducido a revisar a la baja el contenido de la resolución inicial del Consejo de Seguridad de la ONU. Cualquiera que sea esa resolución, adoptada un mes después del estallido

de una catástrofe que afecta a casi dos millones de personas, parece necesario abordar a más largo plazo las posibles soluciones a los graves problemas que generaron esta situación y que se mantendrán cuando se apaguen sus efectos actuales.

La injustificable tardanza del Consejo de Seguridad y de la Unión Europea en decidir algún tipo de actuación en la zona de los Grandes Lagos, la demora de los Gobiernos en ofrecer su participación en una operación de urgencia que posibilitará la apertura de corredores para distribuir la ayuda humanitaria y la reafirmación estadounidense (compartida en silencio por muchos otros países) de que su participación en este tipo de operaciones va condicionada a asegurar un nivel cero de bajas propias son tres de las manifestaciones que nos permiten hablar ya del síndrome de Ruanda. Este, junto al síndrome de Bosnia y al síndrome de Somalia, configuran y consolidan una especie de macrosíndrome ante cualquier crisis, y que no es más que una patética, miopía y temerosa manera de hacer las cosas y de reaccionar frente a estas dramáticas situaciones, caracterizada por el miedo a implicarse en el corto plazo, y por la ausencia de auténticas políticas preventivas que permitan dar resultados a medio y largo plazo.

La acumulación de crisis no resueltas, mal planteadas o fracasadas en el mundo durante los últimos años no parece que vaya a clarificar cuál ha de ser ahora mismo el papel de lo que llamamos "comunidad internacional" en la región de los Grandes Lagos, probablemente porque pocos países u organismos están dispuestos a realizar una autocrítica, y porque nadie quiere poner todas las cartas sobre la mesa y mostrar sus preferencias y apoyos encubiertos. Pero lo cierto es que detrás de cada "intervención militar humanitaria" hay siempre juegos de influencia, y en un Zaire rico en minerales estratégicos y a punto de desintegrarse parece evidente que no faltan intereses para colocar al menos un pie en situación ventajosa.

A pesar de todo ello, la intervención en los Grandes Lagos continúa siendo necesaria, aunque no de cualquier manera. Las primeras en entenderlo han sido muchas ONG y organizaciones humanitarias, que esta vez han llevado la iniciativa al señalar tanto la urgencia de proteger a los refugiados (los de Bakavu y Uvira todavía no han podido entrar) como la necesidad de adoptar otras medidas, ya que sin la adopción de decisio-

nes políticas específicas no hay solución posible para los dramas recurrentes, por la sencilla razón de que permanecen invariables sus causas. Es más, el aplazamiento de dichas medidas políticas enriquece, vicia, pudre, alarga o agrava numerosas situaciones de crisis. La simple respuesta humanitaria no basta, porque ésta sólo puede atender a las víctimas, y no siempre. Tampoco basta con enviar, aunque sea tarde, a unos cascos azules que siempre estarán más preocupados por su propia seguridad que por garantizar la de los demás, que con demasiada frecuencia infunden falsas esperanzas de seguridad a poblaciones en peligro y que no tienen un mandato ajustado a lo que la realidad demanda. Las dificultades de los recién llegados al interior de Ruanda para recuperar sus tierras, su vivienda y un mínimo de esperanza es la señal de alerta de que no todo se solucionará con la simple repatriación. Habrá que hacer mucho más a partir de ahí.

Un libro reciente de Médicos sin Fronteras, que lleva el oportuno título de El mundo en crisis, señala en sus primeras páginas que "en la primavera de 1996, el coste del dispositivo de ayuda a los refugiados de Ruanda ascendía ya al menos a 1.000 millones de dólares. ¿Con qué objeto?: con el de mantener vivos a los ciudadanos en un estado de incertidumbre y falta de libertad que no les proporcionaba ninguna esperanza en un futuro bajo la autoridad de quienes representaban al régimen anterior, responsable del genocidio". Lo que sucede ahora en Zaire es también el resultado de ese abandono de responsabilidades en el campo de la política, que, entre otras cosas, no ha sabido resolver el futuro de más de un millón de refugiados ruande-

ses, instalados durante más de dos años al lado mismo de la frontera de este pequeño país. El informe del ACNUR de 1995 sobre la situación de los refugiados en el mundo era también muy claro al denunciar que la falta de medidas preventivas puede tener un coste muy alto y que la prevención debería dirigirse a la raíz del problema, yendo más allá de las preocupaciones exclusivamente humanitarias, lo que supone el fomento de los derechos humanos, la protección de las minorías, el desarrollo económico, la existencia de instituciones políticas responsables, evitar la manipulación de tensiones comunitarias, etcétera.

La cuestión clave, en estos momentos, es ver qué se quiere hacer en la región de los Grandes Lagos después de la distribución de la ayuda humanitaria. Los analistas que han estudiado contextos similares a los de Zaire, como Juan Pablo Lederach, nos recuerdan que sin una perspectiva a medio plazo que permita un trabajo sostenible en la transformación del conflicto y en la construcción de un marco de paz no hay solución posible a la situación del presente. Junto a una rápida y eficaz labor de reparto de la ayuda de emergencia, tiene que construirse una agenda de compromisos nacionales e internacionales que supere la actual mentalidad de crisis y trabaje en un marco de tiempo más dilatado para garantizar la seguridad de la gente en el interior de Ruanda, el retorno voluntario de los refugiados, posibilitar un cambio de percepciones entre las comunidades enfrentadas, el apoyo y la consolidación de personas, líderes, partidos, grupos y asociaciones que apuesten por el diálogo y la reconciliación, la cooperación para lograr un marco económico que

permita satisfacer las necesidades básicas, la creación de estructuras sociales y políticas participativas, etcétera, siempre partiendo de la base de que la gestión de este nuevo proceso socio-político ha de estar en manos de quienes están dentro del conflicto. Como ha repetido hasta la saciedad el embajador Sahnoun, que cumplió un magnífico papel en Somalia hasta que fue expulsado por la burocracia de la ONU, muchos conflictos disminuirían en intensidad si en el momento oportuno se promoviera el diálogo intercomunitario, si las organizaciones locales estuvieran dotadas de medios adecuados y se supieran movilizar a tiempo las fuerzas espirituales, tradicionales, económicas, sociales e intelectuales del lugar. Veremos si esto será posible en los Grandes Lagos. Nuestro papel ha de limitarse a dar apoyos a dichos sectores populares, a potenciar el papel mediador de los organismos regionales, a vincular la ayuda oficial al desarrollo con estos esfuerzos y, por supuesto, a dejar de mantener a los dictadores, reyezuelos y líderes corruptos que rapiñan a sus pueblos.

Hay aspectos sumamente conflictivos que conciernen al corto plazo y que hasta ahora no han sabido abordarse. Me refiero a la inculpación y captura de los responsables de las masacres, al desarme de las milicias que ahora intentarán reagruparse en Zaire, al reforzamiento del Tribunal Internacional y la creación de uno permanente, y todas aquellas medidas que puedan poner fin a la impunidad actual. En los Grandes Lagos, como en Centroamérica y en cualquier lugar del planeta, no habrá reconciliación si antes no se desvela la verdad de muchos crímenes y magnicidios. Éste es un terreno en el que es imprescindible y factible la cooperación internacional, como lo es también la necesidad de terminar con el continuo flujo de armas ligeras hacia contextos de crisis.

Vicenç Fisas es investigador del Centro UNESCO de Cataluña

La agenda del día después

VICENÇ FISAS

DEBATES

Hacia unos EE.UU.
de África Central

ALÍ A. MAZRUI

La crisis en el este de Zaire y entre Zaire y sus vecinos supone el mayor reto planteado hasta el momento a las fronteras artificiales trazadas por las potencias imperiales europeas a principios de siglo para crear los denominados Estados nacionales africanos actuales. Ha sido el detonante tutsi el que ha encendido la necesidad de una reconsideración angustiosa.

El panorama a más largo plazo que emerge de la crisis actual podría ser la redefinición gradual de las fronteras entre Zaire, Ruanda y Burundi. Debido a que la división de África en los siglos XIX y XX por los europeos no intentó hacer coincidir las fronteras de los países con las de grupos étnicos, cada una de esas tres naciones alberga dentro de sus fronteras a hutus y tutsis. A mediados de los años noventa, y tras correr una suerte fluctuante, los tutsis dominan en Burundi, Ruanda y ahora en Zaire. ¿Es éste el momento para hacer coincidir las fronteras étnicas con las fronteras nacionales? ¿Estaremos presenciando el tumultuoso proceso de la creación de un Israel tutsi, una patria independiente para los tutsis? ¿Estará naciendo un Tutsi-ster?

Hasta mediados de los años ochenta, los tutsis parecían ser los kurdos del este de África, una minoría marginada en Ruanda, en Zaire y, bajo un nombre distinto (los himas), en Uganda. Durante un tiempo se aferraron desesperada y brutalmente al poder en Burundi. Pero, como minoría, parecían luchar contra la historia. Y se pensaba que con el tiempo acabarían convirtiéndose también en una minoría marginada en Burundi.

El curso de los acontecimientos cambió en 1986, cuando Yoweri Museveni, étnicamente ligado al pueblo de Ruanda, se hizo con el poder en Uganda. Después de consolidar su base política en este país, Museveni empezó a cumplir su compromiso con los ruandeses ayudando a entrenar al Frente Patriótico Ruandés (FPR). En 1994, el FPR llevó a cabo con éxito una operación "a lo bahía Cochinos" desde la frontera de Uganda. Lo mismo que los exiliados cubanos en la época de Eisenhower y Kennedy, los exiliados ruandeses fueron entrenados por un país vecino para llevar a cabo una importante penetración militar en su propio país. Sin embargo, a diferencia de la iniciativa cubana de 1961, la operación ruandesa fue un éxito rotundo. Los exiliados ruandeses procedentes de Uganda expulsaron a los hutus y establecieron un gobierno alternativo en Kigali.

Esto llevó a los refugiados hutus en Zaire a maquinarse y preparar una contraofensiva, con el apoyo secreto del propio Zaire y posiblemente de Kenia y Francia. Para empeorar las cosas, las fuerzas de seguridad zaireñas empezaron a atormentar a los tutsis de su país, que formaban parte del

mismo desde antes de la división de África en el siglo XIX.

Cuando los tutsis de Zaire fueron amenazados por las fuerzas armadas de su país con ser expulsados de su tierra natal, decidieron oponerse. Formaron un ejército de resistencia (apoyado secretamente por Ruanda) y resultaron ser dignos rivales de las fuerzas de seguridad zaireñas. De hecho, su movimiento de resistencia ha puesto en peligro la integridad de todo el Estado zaireño. Si estos rebeldes pueden llevar a cabo impunemente su oposición en una parte del país, ¿qué va a impedir la emulación política en otras partes de Zaire?

Pero ¿qué van a hacer los tutsis con sus vecinos hutus? El intercambio de población para crear un Estado hutu separado puede dar pie a futuras guerras entre Estados, como han podido comprobar a su pesar árabes e israelíes e indios y paquistaníes.

Una solución más viable a largo plazo sería la federación de Ruanda, Burundi y Tanzania. Los ejércitos de Ruanda y Burundi quedarían disueltos. En esta comunidad política más amplia, los hutus y los tutsis descubrirían lo mucho que tienen en común sus culturas y quizás averiguarían

que, en muchas cuestiones, están del mismo lado político en esa Tanzania ampliada (del mismo modo que sus primos étnicos en Uganda, los himas y los irus, han unido a menudo sus votos contra otros grupos en el contexto nacional más amplio de Uganda).

A menos que los hutus y los tutsis sean divididos en países distintos, o federados en una comunidad política democrática y estable más amplia, lo más probable es que, cada pocos años, se enzarzen en un genocidio frenético. La comunidad internacional debería ofrecer un amplio paquete de alicientes e incentivos para convencer a Ruanda, Burundi y Tanzania de que creen los Estados Unidos de África Central.

Es perfectamente factible que un día alguna región de Zaire se independice y pretenda ser admitida en la nueva federación. Redefinir las fronteras coloniales no significa que los Estados africanos tengan que ser cada vez más pequeños. Podría significar sencillamente la creación de comunidades políticas más racionales y más viables.

Alí A. Mazrui, keniano, es uno de los intelectuales más destacados de África. Autor de más de 20 libros, Mazrui ha sido el editor del volumen 8 de *The Unesco general history of Africa: Africa since 1935*. Desde 1992 es miembro del Consejo Asesor de Personalidades Eminentes de la Organización de Estados Africanos.

© Los Angeles Times Syndicate.

UNITAT 7. UN DIA EN LA NOSTRA VIDA. SÍNTESI DELS APRENTATGES DE LES UNITATS ANTERIORS

Temporització: 5 hores.

Objectius:

- Saber utilitzar diferents tipus d'imatges, sobre diferents suports, per oferir una font d'informació.
- Saber combinar interdisciplinàriament diversos llenguatges, -còmic, auca, cartell, mural, fotografia, vídeo- i la sonorització i ambientació per expressar i comunicar com és la nostra vida.
- Treballar en equip, cercant les solucions que millor explicitin, segons les nostres possibilitats, les accions i els escenaris quotidians i els nostres rituals.
- Saber argumentar les similituds i les diferències en les pràctiques culturals.
- Saber opinar respecte als avantatges i inconvenients de la vida en les diverses societats que s'han estudiat, i també en la nostra.
- Mostrar públicament el treball audiovisual (recull fotogràfic, murals, cartells, auques, ambientat musicalment, i/o el vídeo amb la filmació d'allò més representatiu en les nostres vides) i les conclusions realitzades.

INTRODUCCIÓ

La síntesi dels aprenentatges de comunicació audiovisual es farà mitjançant la narració d'Un dia a la nostra vida, per a la qual cosa se suggereixen diversos procediments entre els quals els alumnes elegiran en funció de les seves habilitats, preferències i de l'equipament tècnic disponible. Hi ha però una condició indispensable, ha de ser un treball audiovisual, amb imatges i sons. Cal tenir present que a diversos exercicis de les diferents unitats han anat confeccionant unitats narratives, visuals o audiovisuals, d'aspectes concrets de la seva vida, han recollit o pensat imatges i sons que ara poden utilitzar.

S'inclou una pauta per a la confecció del guió temàtic i, mitjançant les activitats, es van definint els passos a seguir.

Pel que fa a la síntesi dels aprenentatges sobre el contingut temàtic dels reportatges, és pretén que amb les activitats proposades, l'alumnat aprengui a valorar la vida i la diversitat multicultural. Que sà piga apreciar les diferències culturals. Que sà piga identificar les causes dels desequilibris socials i prengui consciència de les conseqüències d'un repartiment desigual de la riquesa.

L'alumnat serà capaç d'elaborar les seves reflexions i conclusions per interpretar i respectar els drets humans fonamentals cercant formes creatives de solidaritat.

Per elaborar aquestes conclusions s'hauran d'utilitzar els recursos audiovisuals que ens siguin possibles, apreciand el llenguatge visual i la combinació d'altres llenguatges per expressar i comunicar les conclusions del nostre treball i retrobar-nos amb la realitat de diferents referències culturals.

Es proposa organitzar la classe ordenant tot el material elaborat i recollit durant el treball de les anteriors unitats didàctiques. És convenient distribuir el treball per equips. D'acord amb el temps de què es disposi caldria intentar exposar les conclusions a tota la classe.

Algunes qüestions a tenir en compte

INFANTS I JOVES A CASA NOSTRA

- *Centre d'interès principal: protagonisme dels infants (identificació-comparació), presentació dels protagonistes que realitzen el treball.*
- *Centre d'interès introductor: els sons del nostre entorn urbà i/o rural: els cants, les músiques, els sorolls, les veus, les parles, les rialles, els xiscles...*
- *Descripció de les accions i els escenaris de la nostra quotidianitat i de les nostres cerimònies.*

UN DIA A LA VIDA D'UN NEN

- *Totes les videofilmacions tenen uns punts bàsics confluents:*
 - *la infantesa (néixer, créixer), les condicions de vida (la mortalitat infantil) .*
 - *l'entorn familiar: les responsabilitats, l'habitatge, l'alimentació, l'escola, el treball, el joc.*
 - *uns infants protagonistes de les vides narrades amb veus, sons i imatges.*
- *Totes tenen una narració oral que inclou els elements següents:*
 - *presentació dels protagonistes i del seu país.*
 - *veus i sons humans (parla original, músiques, ritmes...).*
 - *sons animals, sorolls, ...*
 - *veu en off (doblada).*
 - *conclusions de cada apartat.*
- *Totes tenen una narració visual:*
 - *un centre d'interès visual inicial que situa l'escenari de la història.*
 - *imatges que expliquen per elles mateixes aspectes que no comenta la veu.*

- *imatges que testimonien allò que la veu explica.*
 - *imatges que amplien l'explicació de la narrativa oral.*
- *Totes fan referència a un passat -recent o llunyà- colonial i plantegen una llengua vehicular de les relacions i una llengua d'aprenentatge diferent (el bilingüisme).*

SEQÜENCIACIÓ

1. Síntesi dels aprenentatges d'educació audiovisual. De l'observació a la creació de missatges.
2. Síntesi dels aprenentatges sobre el contingut temàtic. De l'observació a la recerca i la reflexió.

ACTIVITATS

3. Síntesi dels aprenentatges d'educació audiovisual

De l'observació a la creació de missatges: un dia en la nostra vida

ACTIVITAT 1
El guió temàtic

Confecció del guió temàtic, un cop decidit el mitjà d'expressió que cada grup utilitzarà i després de llegir atentament l'esquema amb els passos a seguir que l'alumne té al seu quadern. Amb aquesta activitat es pretén que l'alumne seleccioni els temes, decidint quins són rellevants i significatius per a escenificar "Un dia a la nostra vida" així com quines imatges i sons té i quines ha de buscar .

ACTIVITAT 2
Les seqüències

Posar en ordre d'aparició a la narració els diferents blocs temàtics, és a dir, decidir l'ordre de les seqüències i, paral·lelament, escriure el text de la locució (el text ha de ser clar i sintètic)

Ordenar les imatges que han de sortir a cada seqüència, tenint en compte el text que les acompanya.

Decidir la música i els sorolls que acompanyaran les imatges i el text de la locució.

Activitat 3
El guió tècnic Cada grup elabora un guió tècnic a partir de la plantilla que es troba a la pàgina 77 del Quadern de l'alumne (Fig. 7.1) i d'acord amb el guió temàtic realitzat.

ACTIVITAT 4
Realització Realització del treball per part dels diferents grups.

ACTIVITAT 5
Presentació Presentació pública del treball.

4. Síntesi dels aprenentatges sobre el contingut temàtic

De l'observació a la recerca i la reflexió

ACTIVITAT 6
Distribució de la riquesa al món Recopilació d'informació sobre el problema de la distribució mundial de la riquesa i les diferències entre el Nord i el Sud. Per a aquesta activitat es proposa utilitzar el material recollit a les unitats anteriors, tant pel que fa al contingut dels reportatges, (especialment a la unitat 5) com a les informacions obtingudes d'altres fonts. Caldria completar-les amb dades i opinions sobre la situació mundial, com ara l'article que es troba a l'Annex 7.1, pàg. 99.

ACTIVITAT 7
La pobresa aquí i a altres països Comparació entre la problemàtica de la pobresa de cadascun dels països estudiats i al nostre país.

ACTIVITAT 8
Dades estadístiques Comparació de les dades d'interès dels cinc països i obtenció de conclusions.

ACTIVITAT 9
Debat Preparació i realització d'un debat, com a cloenda del treball, en el qual els diversos grups discuteixin raonadament les conclusions a què han arribat sobre les diferències entre el Nord i el Sud i les desigualtats en el repartiment de la riquesa. Si es disposa de temps, convindria que els alumnes exposessin els elements fonamentals d'aquesta síntesi en un treball que combini diversos llenguatges expressius, fonamentalment visuals o audiovisuals. Com en la narració anterior, caldria

trobar el temps i l'espai per presentar-ho públicament.

ANNEX 7.1

MARÇ-ABRIL 1995

INFORME

Cimera Mundial sobre el Desenvolupament Social El món debat la pobresa

EL MÓN NO PERD L'ESPERANÇA (RWANDA)

LA POBRESA ATACA ELS MÉS DÉBILS (EL PERÚ)

Més de 1.000 milions de persones viuen en la pobresa, no disposen de feina i no tenen cobertes les seves necessitats essencials. I la situació no sembla remetre. Les desigualtats socials i la polarització de dos mons -un de ric i un de pobre-, creix. Com eradicar la pobresa? Com afrontar la marginació social? Com crear feines dignes? De tot això se n'ha parlat a Copenhaguen.

Després de la Segona Guerra Mundial, el món ha vist com la ciència i la tecnologia apropaven pobles, guarien malalties fins aleshores irremeiables, augmentaven les collites, oferien un món ple de possibilitats per a una humanitat que no ha deixat de sorprendre's davant els avenços tècnics i científics. Però -deien- l'enfrontament Est-Oest impedia que aquests avenços beneficiessin directament el conjunt de la humanitat.

De què es va parlar

- **Atacar la pobresa:**

En primer lloc es va parlar de més de 1.000 milions de pobres. És a dir que una de cada quatre persones viu en la misèria. I la pobresa augmenta a l'Àfrica, l'Amèrica Llatina i fins i tot als països industrialitzats. Aquesta pobresa afecta, especialment, les dones; es calcula que més del 70% dels pobres del món són dones. Només a l'Àsia existeixen 375 milions de dones pobres.

- **Impulsar la solidaritat:**

En segon lloc es va parlar de l'impuls de la solidaritat creant una societat per a tothom. És a dir, la proposta que es va presentar a

Copenhaguen deriva del concepte d'integració social. Aquesta significa més justícia, més igualtat, més benestar material i més llibertat que es tradueixen en igualtat d'oportunitats i drets per a tothom.

- **Cercar ocupacions:**

I, en tercer lloc, es va parlar de la creació d'ocupacions dignes. La població activa mundial és de 2.800 milions de persones; d'aquestes, 120 milions no troben feina i 700 milions treballen en condicions salarials que ni tan sols els permeten cobrir les despeses mínimes per a la seva família.

MARÇ-ABRIL 1995

EL DRET A L'ALFABETITZACIÓ, UN ALTRE TEMA PENDENT (BOLÍVIA)

Institucions financeres internacionals:

Cal replantejar la funció del Banc Mundial, del Fons Monetari Internacional i de l'Organització Mundial per al Comerç; els seus plans d'ajust estructural i les seves ajudes al desenvolupament econòmic no tenen en compte els perjudicis socials

Les propostes de les ONG

i ecològics que, freqüentment, comporten.

Deute extern:

Cal condonar directament i sense restriccions ni condicionaments el deute extern als països més pobres del Sud.

Empreses transnacionals:

S'han d'imposar clàusules socials i ecològiques a les activitats de les empreses transnacionals. Les ONGD recorden que aquestes companyies són les que més es beneficien de les situacions socials desastro-

ses al Sud i de la degradació de les condicions socials i econòmiques al Nord especialment als països de l'Est.

Despeses militars:

S'han de reduir dràsticament les despeses i inversions militars, reorientant els recursos cap al desenvolupament social, per reduir el risc de conflictes bèl·lics.

Ajuda Oficial al Desenvolupament

Cal incrementar la quantitat i, sobretot, la qualitat de l'ajuda. S'han d'elaborar al-

ternatives d'actuació per facilitar l'autonomia dels països beneficiaris de l'ajuda, evitar la dependència, promoure la gestió d'aquests recursos per les comunitats interessades.

Desocupació i exclusió social:

Cal promoure una redistribució dels recursos i donar suport a l'economia a escala local. El problema de la desocupació no pot resoldre's a partir del simple creixement econòmic, ja que és el resultat d'una distribució desigual dels recursos i les rendes. En conseqüència, s'ha d'incidir en la redistribució.

Quan als 90 es posa fi a la Guerra Freda a causa de l'esfondrament del bloc de l'Est, semblava que la pau arribaria a tots -o gairebé a tots- els racons del planeta. Però ni els avenços de la ciència i de la tècnica han repercutit de la mateixa manera en la població mundial, ni la fi de la guerra freda ha permès la transformació de les espases en arades. Les guerres prossegueixen i la pobresa creix... I continuen morint 35.000 persones/dia com a conseqüència de la fam i de malalties prevenibles. I hi ha 1.000 milions d'analfabets. I 500 mi-

lions de nens no tenen escola... Un panorama atziac i, sens dubte, un ignominiós contrasentit en un món amb prou recursos per donar una vida digna a cada un dels seus fills. Cal cercar la manera de fer que la vida sigui digna per a tothom. D'això se'n va parlar a Copenhaguen. I qui va plantejar de manera més explícita aquestes realitats van ser les ONGD, entre elles INTERMÓN, que van estar presents a la trobada. Les ONGD van exposar que "el desenvolupament social ha de tenir l'ésser humà com a objectiu principal" i que això cal tradu-

ir-ho en "una participació activa dels individus i col·lectivitats partint de l'exercici dels drets humans i de les llibertats civils." De les paraules cal passar als fets. Les ONG presents a la Cimera van plantejar la necessitat d'eliminar el problema del deute extern, de transformar les actuals relacions econòmiques Nord-Sud, afavorint les relacions entre els països del Sud i el dret dels pobles a protegir els seus recursos, les seves formes de vida i la seva identitat cultural. Promoure el desenvolupament de les economies locals a causa de la dependència creixent que sorgeix de la globalització de l'economia.

MIL MILIONS DE PERSONES VIUEN EN LA MISÈRIA (EL SALVADOR)

INTERMÓN, present a Copenhaguen

El director del Servei d'Estudis d'INTERMÓN, Ignasi de Senillosa, va participar en les sessions oficials de la Cimera Mundial sobre Desenvolupament Social, a Copenhaguen, com a membre de la delegació oficial espanyola.

La nostra Fundació va estar present, a més, en el Fòrum paral·lel d'ONGD. Gonzalo Franjul, voluntari que treballa a la seu de Madrid, ens va representar en aquest fòrum.

ONGs ON ES POT OBTENIR MÉS INFORMACIÓ

CENTRE D'ESTUDIS AFRICANS
Travessera de Gràcia 100, pral. 1a
08012 Barcelona
Tel. 93.415.31.92

CENTRO DE ESTUDIOS BRASILEIROS
Passeig de Gràcia 41, 3r.
08007 Barcelona
Tel. 93.215.64.86

CIDOB
Elisabets 12
08001 Barcelona
Tel. 93.302.64.12
Fax 93.302.21.18

INFÀNCIA VIVA
Gran de Gràcia 126-130, pral.
08012 Barcelona
Tel. 93.217.95.27
Fax 93.416.10.26

INTERMÓN
Roger de Llúria 15
08010 Barcelona
Tel. 93.482.07.00
Fax 93.482.07.07

**MOVIMIENTO SIN TIERRA.
COMITÈ DE SUPORT**
Avinyó 29
08001 Barcelona
Tel. 93.319.00.96

SURVIVAL INTERNATIONAL
Príncipe 12, 3º, of. 3
28012 Madrid
Tel. 91.521.72.83
Fax 91.523.14.20

BIBLIOGRAFIA

- Casademont, Jordi i Masegosa, Joan Josep (1992).
Integració curricular dels audiovisuals. Una experiència provada. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.
- Corominas, Agustí (1994)
La comunicación audiovisual y su integración en el curriculum. Editorial Graó. Institut de Ciències de l'Educació. Universitat de Barcelona.
- Ferrés, Joan. (1992)
Vídeo y educación. Papeles de Pedagogía/8. Editorial Paidós. Barcelona.
- Ferrés, Joan i altres (1996)
Per a una didàctica dels mitjans audiovisuals. Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- Marguinay, Aurora i Ripoll, Xavier (1996)
L'Educació Àudio-visual. Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat. Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya. Barcelona.

VIDEOGRAFIA

EDUCACIÓ AUDIOVISUAL I. (1995)

01. *Expressar-se en vídeo*. 19'. 02. *Drop? Plot!* 10'. Radio-télévision Belge Francophone, Bèlgica. Fundació Serveis de Cultura Popular. Barcelona.

EDUCACIÓ AUDIOVISUAL II (1995)

01. *Les eines de l'audiovisual*. 29'. 02. *De la llanterna màgica al cinema*. 14'. Radio-télévision Belge Francophone, Bèlgica. Schweizerische Arbeitsgemeinschaft für den Unterrichtsfilm, Suïssa. Fundació Serveis de Cultura Popular. Barcelona.

EDUCACIÓ AUDIOVISUAL III (1996)

01. *L'art de l'animador*. 24'. National Film Board of Canada. Fundació Serveis de Cultura Popular. Barcelona.